

ÍZELÍTŐ

Barangolások múltban, jelenben

Ecce Homo

Mivé lettél drága nyelvünk

Paks felszínének kialakulása

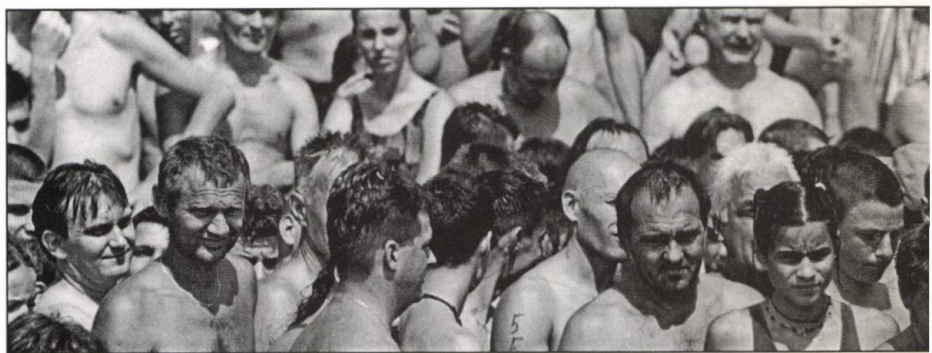
Versek

Álmok tűzzománcban

Kiadványaink

Olvasói levél

Akik átúszták a Dunát

DUNA ÁTÚSZÁS 2001.

Barangolások múltban, jelenben

Barátom, szúrj le egy képzeletbeli körzöt a nagyon is valóságos Nagykárolyra a térképen, húzz egy nem túl nagy ívet kelettől nyugatig, s gyűjts be mindazt, amit Szatmárban, az Érmelléken találtál. Dobog a szíved ugye, mert tudod, kik látták meg ott a napvilágot.

Először is haladj végig a Szatmárnémetitől délkelet felé vezető úton. Meglepően jó az út, száguldozni lehetne, de szemed már pásztázza a távot, keresed a romos várkastély ég felé meredő maradék bástyáját.

Erdőre érkezted. A tündéri várkisasszony, Szendrey Júlia emlékét keresed a romok között. Arra járó fiatalembertől érdeklődsz, hol a várkápolna, ama szeptemberi legendás esküvő helyszínét szeretnéd látni. Az idegen románul válaszol, útbaigazít, de a helyszínen csak egy emléktáblát találsz. A hajdani kastélykertet ma gyorsforgalmi út szeli ketté, hiába keresed, hol sétált 1846 őszén a magyar irodalom leghíresebb szerelmespárja. Még elgondolkodol, mennyi idő alatt is érkezhettek ide Petőfi Nagykárolyból, nem akarván elveszíteni meglelt szerelmét, dacolva akár az apai szigorról is. Bizonyára kocsin érkezett Szatmár irányából, mert arra már akkor járható utak voltak. Még nem tudod, hogy vannak helyek, ahova ma sem lehet elindulni, csak lovasszekérrel vagy gyalogosan. Tanulmányozod a térképet, hogyan is lehetne eljutni legegyszerűbben Érdmindszentre, látod a jelzett utat, indulsz is, hiszen ez a mai nap célja, megkeresni a nevezetes emlékhelyeket.

Akos felé indulsz a pirossal jelzett főúton, mert úgy tűnik, onnan lehet legegyszerűbben Ady szülőfalujába eljutni.

Akos meglepetést tartogat, Szatmár megye legszébb műemlék-templomát. A szomszédban lakó gazda gumicsizmában, s feltűrt ingujjal kerül elő a kulcsokat csörgetve, s mentegetőzik. Most ellik a tehene, szalad is vissza az istállóba, be lehet menni a temploma, majd visszajön bezárni.

A templom lélegzetelállítóan szép, úgy magasodik a falu fölé, mint a múlt szigorú képviselője. A templomkertet azonban felveri a gaz, úgy látszik nem a hívek, csak egy-két arra vetődő turista látogatja néha e helyet. Bent régi idők szellemei lebegnek a puritán falak között, a bejáratnál felirat:

Tatár feldúlta 1241

Török feldúlta 1642

Föld rengett alatta 1834

Nyolcszáz esztendőn át

Az idő vasfoga emésztette, marta

Mégis áll a templom!

S áll, míg az Úr akarja 1175-1975

Sma? A gazda, s egyben templomszolga elpanaszolja, hogy a református hívek lassan elfognak, a faluban idegen ajkúak látogatják a maguk fényes kupolás templomait. De az enyészet csak az emberrel küzd, a templom falai állanak, gondold csak meg barátom!

Indulunk tehát az új tanulsággal Ákosról Érdmindszentre. (Tanítványaid rendre Érdmindszentet írnak, s mondanak, mert ugye Érd ott van, mindenki tudja, Pest mellett. De hol van az Ér? Az a "zavaros, furcsa árok" ahonnan, mint tudjuk, egy "paraszt Apollo" eljutott a nagy szent Óceánig.

Az út lassan elfogy alattad, Krasznamihályfalvánál Amár gyanús, itt nincs is út tovább, ebben a faluban megállt az idő, ijesztő a szegénység, ez a világ vége. Érkisfalú felé már el se indulj, út nincs, csak libalegelő. A cigánysor végén már az is járhatatlan. Itt mindenki magyar, oly szegények, nincs mit elvenni tőlük. Egy barna bőrű fiatalember szíve megesik az útkereső vándoron, tanácsolja a visszafordulást Ákosra, onnan Tasnád felé tovább, s aztán Érkávánál letérni Érdmindszentre. A visszaútnál újabb kátyúk terülnek az autó elé, leszakad a kipufogó, szerelőt keresel Ákoson, de aztán vígan pöfögsz Tasnád felé, új letérő reményében. Hiszen, ha már így alakult, ésszerűbb változtatni a sorrenden, Tasnádhoz oly közel Sződemeter! Látni akarod, hogyné. A tikasztó melegben érdeklődni kell, sehol sincs kiírva, merre a letérő Sauca felé, ez Sződemeter román neve. Magyar fiatalember áll meg a kocsi mellett, minden világos, lehet indulni. Elfeleled a fáradságot, feszülten figyelsz az útra, sok a hegehupa, észre sem veszed, s már bent is vagy a faluban. Poros akcok bólogatnak, libalegelő, hőség. Érdeklődsz, merre a szülőház, emléktábla vagy valami. Románul válaszolnak, sehol egy magyar felirat vagy magyar szó. Valaki csak eligazít, mutatja a templomot. Az egyetlen magyar szó, mit itt leírva látni: Kölcssey. A költő kézírása áll a kicsiny szobor talapzatán.

Aparányi fehérre meszelt református templom előtt a szerény kis kertben ott áll a kicsiny szobor:

a fiatal Kölcsey magas tiszta homlokkal, csizmában, mentében éppen indulni látszik. Te nézed és meregsz, merre, merre, tekintetes uram? Megírta-e már a Feleletet a Mondolatra mestere védelmében, vagy túl van már a Himnusz megírásán is, és a magyarság jövőjét fürkészi? Látja már az álmosdi magányt, a szatmárcsekei gondokat? Vagy látja a jövőben azt, hogy milliók fogják könnyes szemmel Himnuszának sorait suttogni, vagy harsányan énekelni? De talán azért is borús Ferenc tekintetes úr homloka, mert a szobrától mindössze néhány méterre idegen nyelvű folklór recseg-ropog a zenegépből, feldúlva az évszázados csendet. Netalán visszatekint az idők kódéből szülőfalujára, s elborul homloka, mert alig élnek már itt magyarok, kiket megáldana, megszánna az Úr.

Fáj a szíved ott a templomkertben, a koradélutáni augusztusi melegben, nem hoztál nemzetiszín koszorút, se virágot, csak szívedben tiszteletet a sokat szenvedett, magányos férfiúnak, ki magára vette nemzete sorsát, s az Úrhoz fordult oltalomért.

Vissza Tasnádra, hiszen mennél már az Ér mellé. A hatalmas ortodox katedrális fényes teteje már messziről csillog, pompát, nagyságot sugall az erdőszerű templom. Mily hatalmas mégis az a fehérre meszelt szerény istenháza ott Sződemeteren, s előtte az a kicsiny szobor. El is mondd magadban a Himnusz elejétől végig, míg áthaladsz Tasnádon, ezzel enyhítve félelmedet a "tenger kínok" miatt.

Érkávás után mindössze öt kilométer, s ott a letérő úton Érdmindszent. A falutáblán ez áll: Ady Endre, ezt aztán lemeszteni se lehet, mindkét nyelven ugyanaz. A falu egyetlen utcájában érdeklődsz, aztán ott állsz az Ady-porta, a század első éveiben épített nagyház előtt, mögötte, az udvar végében az a zsúpfedeles, a képekről jól ismert szerény lak. Itt született a költő. Előkerül a gondnok, megmutatja a házat, közben mesél, s megtudod, hogy a falunak mindössze százötven lakója van, iskola nincs. Itt is megáll az idő. Az emlékház gyűjteménye szerény, a szobák üresek, a berendezést régóta Szatmáron restaurálják. Sehol egyetlen személyes tárgy! Kísérőd mesél, de mindezt tudod az irodalomtörténetből, verssorokat mormolsz, a Holnap hőisének szellemét kere-

sed. A temetőbe is kigyalogolsz, megállsz a szigorú apa, Ady Lőrinc síremléke előtt. Derékig ér a fű, a szomorúfű meg se rezdül. Csend van, álmos a temető is. "Az Ér nagy, álmos, furcsa árok". Arra gondolsz már újra úton, vajon merre vitték a kisiút szülei a nagykárolyi gimnáziumba, hol vezetett akkor az út? Zilah felé merre utazott az a büszke fiú? Azon-e, amelyikről te Ákosnál visszafordultál? Vajon Ady Lőrinc szekérének tengelye nem tört-e bele ezekbe az érmelléki utakba? Vagy akkor az utaknak romlása nem kezdődött még el? Aztán az jár az eszedben, hogy innen az álmos Ér mellől elindult egy istenáldotta fiatalember, s a század legnagyobb költőjévé vált. Honnan-e gazdagság? A tájban, az emberek lelkében, az évszázadokban?

Nagykároly nincs messze, aztán jön a jól ismert út Várad felé. De Érmihályfalvánál figyelni kell, semmi nem jelzi, merre a letérő Érsemjén felé. Már majdnem az országhatárnál vagy, a falutáblát (csak románul van kiírva: Simian) egy bódé takarja, de végre a faluban a templom mellett megtalálod a Kazinczy-emlékkertet. A szívélyes református lelkész már hozza is a kulcsokat. Közben te arra gondolsz, semmi se a természetes rendben történik. Előbb láttad a kufsteini várbörtönt, meghatódva álltál Kazinczy egykori cellájában, végignézted a magyar emlékeket (de sok helyen raboskodtak a világban magyarok!). Rád is csukta az idegenvezető a cellaajtót a késésed miatt. Azután jött Széphalom, a nagy munka helyszíne, s most itt állsz a nagy irodalomszervező, nyelvújító születése helyszínén, Érsemjénben. A szülőház már nincs, csak egy szerény emlékszoba, s egy igen szép Kazinczy-szobor a kertben, melyre oly büszkék a helybeliek, állítottat pedig a század elején. (Ki lehet az alkotója?)

Mennyi lehet innen légvonalban Sződemeter? Talán 60-70 kilométer? Nem sejtette hajdan a két Ferenc, hogy egyszer sorsuk összekapcsolódik, mester és tanítvány válik belőlük, majd félreértések miatt elhidegülnek egymástól. De hol van ez már? Hiszen mindketten óriásokká váltak! Megfogadod magadban, miközben a tiszteletes úr kávéját iszogatod, hogy újra elolvassod legalább a Fogságom naplóját.

Meghúztad hát azt a körzőívet, barátom? Milyen szellemi utakat jártál be ma? Erre vágtatott ama csillaglovas szekere, felverte az érmelléki, szilágysági port, s nyomában embermagaságok születtek.

Ha azt mondd, magyar irodalom, magyar nyelv, magyar kultúra, ne feledd ezeket a helyeket! Ha odautazol, határon kell átkelned, de te csak gondoldj arra, őrző vagy, vigyáznod kell a strázsán! Az idő múlik, de a templomok állnak.

Ne sajnáld hát a fáradságot, barátom!

■ S. Benke Éva

ecce homo

L.

- Erzsébet, add ide a ruhakefét!

A kislány nagy barna szemeit ráijedte apjára. Nem mozdult. Micsoda hideg veremmé lett az apja szíve, hogy ezt a csúf, ünnepélyes, hűvös nevet húzza onnan elő. Mikor ő eddig mindig Erzsók volt, és szöske fürtjeire, s arca édes duzzadására ezt a nevet csókolta annyiszor az édesapja. És most egyszerre rázuhant ez a nagyfene hideg Erzsébet név. Pedig ő semmit sem csinált. Nem piszkolta el a ruháját, nem nyalakodott. Még kis öccsével, Lacival sem került külpolitikai bonyodalmakba. A tizenkétéves lányka félnéken nézett szét lelkében, mint egy leárnyékolt szobában, hogy meglássa a bűnét.

Már tegnap dél óta valami nagy idegenség hűvöslik az apja körül. Tegnap a szokottnál később jött haza Czehula tanár úr, várni kellett rá az ebéddel. Mikor hazajött, nagyon egyenes volt, fejét szokatlanul magasra tartotta, nem hajolt le a mindennapi édes csókra. Bekiáltotta gyermekeit, feleségét, az egész családot. Még a félszemű viceházmesternét is behívta az udvarról. Furcsa, ünnepélyes hangon, nem rendes édes-apaságos hangján: szavalva adta elő, hogy az érdem előbb vagy utóbb megtalálja jutalmát. Hogy őt ma nagy kitüntetés érte. Előléptették az ötödik fizetési osztályba. Hogy nemcsak a mohácsi vész, nemcsak a tatárjárás vagy az aranybulla, de magától a honfoglalástól kezdve ő az első méltóságos gimnáziumi tanár Magyarországon. Hogy Árpád apánk és Czehula Vince tanár úr között ezer évnyi vérnek és jajgatásnak kellett elzuhognia, hogy a magyar középiskolai tanárságot megérje ez a dicsőség.

Azóta apukát kicserélték. Nem zongorázott Mancival, a legnagyobb leánnyal, aki már négy év óta volt mindenféle lelkiakat, psziché, ideológia, s más efféle, hogy éppen hozzáillő párja legyen valami házasulandó fiatalembernek. Nem sakkozott Emillel, a legnagyobb fiúval, aki már egy bankban fürkészte a csodás unikonis: a pénz útjait. Nem kérdezte ki a leckét Béluskától, aki az elsőkerületi gimnázium ötödik osztályában szervezett sikeres ellenzékelt a kultúra áldásai ellen. Nem nézte az Icuka hímezését, aki a várbeli polgári leányiskola tanárnőinek a vérkeringését tette gyorsabbá, s a krisztinavárosi diákok szemeit fényesebbé. Nem játszott Lacival, a kis öcskössel, akinek még elül az orrlíkain, hátul a nadrágja-hasadékan mindegyre nagy illetlenségek lógtak az erkölcsi világrendbe. De a haja fényes volt, mint a jó tejes kukorica fiatal szöszesége és a szemei kékek, mint az Icuka bérmaruhája. És nem babusgatta meg az ő fejét! Pedig ilyenkor Erzsók mindig úgy érezte, hogy kis szíve a fürtjei közt van. És minden hajszála gyökerén édes bizsergés volt: hogy milyen jó az édesapja és milyen jó nagyon szeretni valakit.

Czehula tanár úr türelmetlen lett:

- Erzsébet, adod ide rögtön az a ruhakefét!

A kis leány felrezzent székéről. Ijedten ténferegte oda apjának a kért dolgot. Ma vasárnap van, s Czehula tanár úr reggeltől mostanáig gyakorlatokat javított. Mos vasárnapi ruháját tartotta kezében. Mert minden vasárnap ebéd előtt felment a krisztinavárosi kaszinóba. Ott elolvasta a keresztyény lapokat. És tekintélyes, megbízható emberekkel megbeszélte az ország dolgaiból annyit, hogy aztán egy hétig az ország is, Czehula tanár úr is élélhetett belőle.

A kefét már felemelte és akkor meglátta a nadrágot. Meglátták az új, a méltóságos szemei. Bizony, ez a nadrág még a régi, mostoha, tekintetes geológiai korszakból volt. Fényeske volt szegény, két szára alján egymás hátán nyüzsgöttek a stoppolások. Az ülőkéje pedig olyan volt már, mintha bohém pókok felületes hálója lett volna. A méltóságos tanár úrban felföldrengett egy hősi elhatározás:

- Új nadrágot fogok csináltatni.

Ez az eltökélés aztán úgy felmozdította vérét, hogy új göggel még tömegesebben felsőbb tízezernek érezte magát. Széles főrendházi mozdulatokkal kefélt. Mikor húzta felfelé a nadrágját, megpillantotta, hogy Laci a pipájával játszik. Keményen rászólt:

- László Sebestyén, tegye le azt a pipát!

A Laci tündöklő gyermekségén még nem tudtak árnyékot vetni a hatalom-szavak. Ő még Czehula Lacin kívül más tekintélyt nem ismert. Szemei kifényesedtek, ajkán kilógott egy fürt kacagás:

- Apuka bolond. Én Laci vagyok.

A tanár úrban egy pillanatra felhalványlott két szem: a régi tekintetes-úr-szemek, melyekből annyi szeretet és szorongás fogyott el mindennap kis cselédei számára. És reggelre mégis újból megteltek. Ez a két szem kis-szé szárnalmas mosolygással nézte az új méltóságos tanár urat, aki még a Laci rég elfelejtett bérmanevét is visszaemlékezte, csakhogy főhercegieesen szólíthassa gyermekeit. Egy régi jó hang szelíd hajlással mondta.

- Bizony, bolond vagy Czehula kolléga.

De az új méltóság még olyan friss volt, úgy kellett ez a kárpótlás az évtizedet tiprására, hogy visszakergette sötétebbik lelkébe régi egyszerű önmagát. Már az ó-hervadt cilinder is a fején volt. Kikiáltott a feleségéhez a konyhába:

- Amália, egykor pontban megjelenek. Legyen pontosan kész a dézsöné.

Így mondta: Amália és nem: Máli. Így mondta: dézsöné és nem: ebéd. A szegény asszony rémülten rohant be gyermekei közé:

- Mivel bántottátok apátokat, rossz gyermekek?

Azok nem feleltek. A levegőben nehéz szorongás ólomja folyt szét és megnyomta a szíveket. Künn a konyhában pedig, ahol eddig hervadt arcú Gondok és öreg Szükség sóhajtoztak, felmozdult a dolgok titokzatos lelke és szilaj táncba kezdtek a leendő főzelék zöldségei. Ugrált a fejes hagyma, riszálta magát a káposzta, csúhajozott a krumpli. A petrezselyem mámorosan karolt a fekete retekbe és diadalmasan üvöltötte: - Kartárs, eddig koszos ebéd voltunk, ma méltóságos dézsöné leszünk. Éljen a magyar demokrácia!

A Krisztina-körúton lépegetett Czehula tanár úr. A júniusi nap glóriásan sütött rá. Az öreg golyó ma valahogy fényesebb, napabb volt mint eddig.

A Krisztina-körúton lépegetett és lelke fényességes magas kakasülő volt, s a gőg eresztett golyóval turbé-kolt rajta. A cím a szebbik dolog, az emeli fel őt a társadalom támaszai közé. De a velejáró pénz sem kutya. Kétszázezer koronával lesz több fizetése évente! És Czehula tanár úr eláradó részletességgel számítgatta, mi mindent lehet csinálni azzal a méltóságos kétszázezer koronával. Az eposz végén négyszáz friss zsemlét látott egyhalomban. Oh, jó az Isten, van Gondviselés és dicső férfiak vezetik az állam szekérét. A tanár úr teste édes ellágyulásban felelt a stréberkedő napnak: - Csak süssön, süssön bátran. Nagyon szép, meg vagyok elégedve.

A krisztinatóri templomból kis emberkék tipegtek kifelé. A begyük duzzadt-fényesre állott a frissen beszédett üdvösségtől, a szájukon mosolygott a vasárnapi ebéd várása. Apró szemekben ott bújt a gonosz kis vi-gyorgás: két óráig olyan istenesek voltunk, hogy most egy hétig nagyon embertelenek lehetünk érte. A tömegben, mint egy szőlőgerezd felé lopakodó vén róka, az öreg Kutassy Albert gróf kujtorgott szembe a tanár úrral.

Albert gróf mindig mást mondott, mint amit hitt, és sohasem tartotta be azt, amit ígért. Ezért iszonytató Machiavellinek érezte magát. Bő népszerűsködéssel előre köszönt a tanár úrnak:

- Szervusz, méltóságos uram.

Czehula tanár úr alatt zengő ringlispil lett a hat nap alatt összeütött világ. Azt sem tudta, köszön-e, nem-e. A forgó, fényes csilingelésben a jobb füle kérdezte a baltól:

- Szaktárs, tényleg azt monda a kegyelmes gróf úr: szervusz, méltóságos uram?

- Szóról-szóra azt mondta: szervusz méltóságos uram, a Kutassy kegyelmes gróf úr a saját szájával mondta ezt - felelte vissza a balfül és ráhelyeselték a szemek.

Czehula tanár úr lelke óriási kávésmasina lett és friss, illatos hálává főzte a vasárnapi világot. Szemére széles, lapos könny szivárgott szét, s egy nagy hála-komondor jólesőn csóválta farkát a lelke közepében:

- Mégsem éltem hiába. Huszonnégy évi nehéz munka megkapta a maga jutalmát.

Mikor befordult a kaszinó épületébe, új, dicsőséges csoda érte. A lépcsőn lefelé vele szemben Haselböck János kegyelmes úr jött. A kegyelmes úr valaha kis sváb tanító volt az Úristen sopronmegyei háta mögött. Egy választási lakomán úgy leitta magát, hogy másfél óráig ordított a kereszténységet rágó patkányokról, az aljas Franciaországról, a szabadkőművesekről és más effélékről. Ettől kezdve politikai tehetségnek tartották és Pestre került zszurnalisztának. Csakhamar képviselő, s egy politikai fölfordulás meglepetésében a magyar kultúra legfőbb őre lett. Ezt a méltóságot ugyan csak hat hónapig viselte, de ezalatt két eseménnyel ajándékozta meg a magyar kultúrtörténetet. Egy reggel az államtitkár lelkenedezve rohant be hozzá: – Kegyelmes uram, a híres Tiepolo eltűnt a Képzőművészeti Múzeumból! - Haselböck kegyelmes úr dölyfösen förmedt vissza: – Hát fogadjanak helyébe mást. Csak nem fogják minden szökött szolgáléért magát a minisztert háborgatni! – A másik történelmi ténye az volt, hogy a vézna emberke olyan óriási pöffeteggé hízott e hat hónap alatt, hogy a Mauthner plakátjainak repái lemondtak a konkurenciáról. Egy izgága képviselő indítványt is tett, hogy mérjenek le minden minisztert hivatala első és utolsó percében, s távozáskor mindenik adjon számat: miből hízza a különbözetet. Az összes pártok közös rémülettel vetették el az istentelen indítványt.

A kegyelmes úr kezet nyújtott Czehula tanár úr felé:

– Ne is fáradj fel, méltóságos uram, nincs senki a kaszinóban. Gyere velem az Öreg Diófába. Ott vasárnapként igen jó társaság található.

Czehula tanár úrnak egy pillanatra tudatába dobogott, hogy csak ötezer koronája van. De azért boldog bódulással követte a Haselböck kegyelmes urat, mint torkos őszi légy a mustszagú szüreti kocsit.

Az Öreg Diófában a hosszú asztal körül már sörrel öntözött szívek fogadták az érkezőket. Herglocz Károly, a Tabán, a Krisztina- és Viziváros politikai vezére, aki a materializmus ellen vívott sikeres csatákban kölyök-pocakot eresztett az öregebbik hasa köré, melegen rázta meg Czehula tanár úr kezét:

– Remélem, méltóságos uram, ezentúl te is közénk fogsz tartozni.

Herglocz ült az asztalfőn, s Czehula tanár urat mingyárt hozzá közel, a Hablicsek ügyvéd, s a Czipfinger tisztelendő úr közé ültették. Hablicsek ügyvéd úrnál a központi idegrendszer fejlesztésére nem fektetett súlyt az Úristen. A jó öreg ügyvéd a szürke állományt dühvel pótolta. Éktelen dühökbe gurulászott a törvényszéki tárgyalásokon, a városi gyűléseken. Ezért nagy tekintély volt, s a keresztény politika vastagabbik oszlopának tartották. Egyébként drága jó ember volt, s a mindennapi alkohol szelíd hajnalodással emlékeztetett arcán a homéroszi jelzőkre. Czipfinger tisztelendő úr volt a társaság humora. A vitatkozások komoly mondásainak apró csipkelődésekkel, kétértelmű szójátékokkal ő adott erotikus hátteret.

Ott voltak még Finkenczeller Damján, a dús bankigazgató s fia, Attila, aki egyszerre volt tagja a vizivárosi kongregációnak, s egy turáni ifjúsági egyesületnek, mely az ős pogány vallást akarta visszaállítani. Ezért minden szombat este úgy szopták le magukat sörrel, hogy ezt a sváb tokajit erjedt kanca-tejnek nevezték. Zuzoky miniszteri tanácsos a magyar dzsentrit képviselte a társaságban. Az öreg úr egész szociológiája egyetlen mondat mélyedésébe csorgott össze: – Minden munkást fel kellene akasztani, akkor nem sztrájkolnának. – E mély történelembölcészeti megállapítást még Herglocz Károly sem merete vitatni. Pedig ő volt a társaság nagy, kis és nyúlt agyveleje. Az asztal körül még több városi, pénzügyi, miniszteri és más tekintély támasztotta a társadalmat.

Az első percek fényes homályosságok voltak Czehula tanár úr számára. Boldog fülei és szemei nem tudták értelemmé dolgozni a beléjük hulló benyomásokat. Egyszer csak azt látta, hogy egy pohár jó friss sör van előtte, hogy ivott is már belőle egy kortyot, s leharapta egy sóskifli fejét.

– Jaj, csak túl ne lendüljek az ötezer koronán - vakkant fel benne a rémület. Azután lelkiismeretesen megvizsgálta magát. Boldogan állapította meg, hogy egészen előkelően ül, s könnyedén úri, felsőbbtízezeri magatartása van. Sőt: hogy patinásabban úr, mint volt főnöke, Haselböck, aki balkézrel viszi szájához a korsót és mindegyre kilóg belőle a régi tanyai tanító.

Hablicsek ügyvéd nehéz elborulással mondta:

- Olvasták az urak a Szabó Dezső-ügy tárgyalását? Azt merte mondani a Tábla előtt, hogy az ezeréves magyar történelem az uralkodó osztályok flagráns deliktuma. Ha én tárgyalási elnök vagyok, ott stante pede lecsukatom. Ilyeneket lehetett mondani Kun Béla alatt, de már...

Herglocz Károly közbesúlyosodott a tekintélyével.

- Ez mind a történelmi materializmus következménye. Magyarországnak választania kell Krisztus és Marx között. Nem pénzre van szüksége a magyar tisztviselőnek, hanem keresztény morálra.

A fiatal Finkenczeller Attila alkalmasnak látta a percet, hogy egyengessen egyet a jövőjén:

- A legnagyobb mulasztás az volt, hogy annak idején nem kobozták el az Elsodort Falu-t. Ez a piszkos pornográfia növesztette úgy meg a szarvait, hogy most arra izgatja a tisztviselőket, hogy a munkásokkal cimboráljanak.

Zuzokyból kitört az államfenntartó refrén:

- Fel kell akasztani őket, akkor nem sztrájkolnak.

Herglocz arca elszélesedett, ajka körül különös mosolygás volt, hasa merev hullámban feszült előre. A ki nyilatkoztatás ünnepélyességével mondta:

- Mélyebb okokra kell visszamenni. Ha a láb kificamodik, sánta és beteg napokon vagy heteken át. A francia forradalom a világtörténelem kimarjulása volt. Azóta beteg és sánta az emberiség. Ezernyolcszáznegyvennyolc egy utó-rángás, Kossuth egy görcsroham volt. Nekünk kell helyre masszírozni a beteg világtörténelmet.

Szemeivel végigsimította magát s nagy jóleséssel lett szélesebb a képe. Balkezeivel megtapogatta jobbkarja békáját. A társaság lélegzete elállott. Nagy idők szele zúgott fülükben s szinte hallották ropogni a világtörténelem csontjait a vezér kövérkés kezei között.

- Aggyék Isten. - Egyszerű, meghajlott ember mondta a köszöntést. Az őszes fej, a behúzódozó ravasz, de jószágos szemek, a lelógó bajusz, a dombos hát, a szélesnyílású szavak az ősi rög magyar parasztját mondták. Ha Kiss János tanár úr beáll az aratók közé, senki sem merne arra a gondolatra vetemedni, hogy ő a méltóságos Czehula tanár úr kollégája.

Hideg, finnyás köszönések fogadták:

- Jó napot.

- Jó napot, tanár úr.

Előkelő csend fagyott az asztal köré. Kiss tanár úr nem vett észre semmit. Felakasztotta kalapján, sört kért, odafurakodott Czehula tanár úr mellé, leült:

- Szervusz sógor.

Az öreg tót paraszt: Czehula Florján házikója ott volt Pomázon, az öreg magyar paraszt: Kiss Péter háza mellett. Vince és Jancsi együtt voltak gyermekek, együtt nőttek fel, együtt nyomorogtak, együtt küldték fel magukat a tanárságba és egy iskolához kerültek. De a régi cimborák most, mint egy rossz szél, a Czehula úr méltóságos szívébe hozta múltja szegény szagát. Nagyon hideg lett az tőle s hideg hang jött ki belőle:

- Bonzsúr, kolléga.

Kiss tanár úrba nem fért be a hang rosszasága, mert tele volt szomorúsággal. Mint kilakoltatott özvegyek, nehéz panaszu szavak jöttek ki belőle:

- Iszonyú dolog történt a házunknál. Egy munkás levetette magát a harmadik emeletről, mert nem tudta kifizetni a lakbért. A beteg felesége, öt nyomorult gyermek ott jajgatott az összeroncolt holttest fölött. Valaminek kell történnie, új világnak kell jönnie, mert ha ez így tovább tart...

- No úgy-e, ezért kell a Szabó Dezső-féle embereket szabadrábon hagyni. A példa ragad, Kiss tanár úr itt a mi asztalunknál folytatja tovább az ő vezércikkeit. Új világnak kell jönnie, ez így nem tarthat tovább: ezekkel a mondatokkal uszítják a potyára éhes népséget a társadalmi rend ellen. Miért nem tűzött vörösszekfűt a tanár úr a gomblukába?

Szóra Özséb, a híres túrógyáros s egy nagy dunántúli papi birtok bérlője szúrta ezt oda az illetlen tanárnak. Egy hideg, méltóságos hang folytatta a Szóra korholását.

- A társadalmi tagozottság Isten akarata. Az alsó rétegek szenvedése szükséges cement a történelem felépítéséhez.

Czehula tanár úr tornyosodott ebbe a megállapításba. Ő maga is elcsodálkozott rajta. Milyen általános, milyen szabályos megállapítás. Sohasem tudott még ily tömören ennyit mondani. Pedig még csak felét itta ki a sörének.

Kiss tanár úr nagy szomorúsággal nézett barátjára:

- Te mondd ezt, Vince, te? Te, akivel együtt nyomorogtunk? És apáink, nagyapáink, dédapáink együtt nyomorogtak és igásan, nyomorultul, mindennapi szenvedéssel nép voltak. Mi történt veled, mi tudott ennyire idegenné tenni ahhoz a testhez, melynek fájdalmas része vagy?

A szégyen és a szokatlan sör a Czehula úr fejébe kergette a vért. Heveset rándult székén, tiltóan lökte ki jobbkarját:

- Kedves kolléga, kérlek, szűnj meg ilyen kitételekkel élni. Az efféle nem előkelő társaságba való!

De az arca már halálosan sápadt volt. A szék alatta vihardult, rosszakaratú nádszék volt. Az erős mozdulatra az ó-nadrág ülőkéjének két fele hangtalanul, néma unottsággal elvált egymástól. És mert tegnap eső volt s a tanár úr összes három alsónadrágja nem száradt meg reggelre, a méltóságos tanár úr teste közvetlenül érezte a szék könyörtelen hűvösségét.

A világ egyetlen tintával leöntött irkallappá sötétült a Czehula tanár úr szemei előtt. Aztán kinyújtotta felázadosított kezét, fogta a poharat, s magába töltötte, ami még benne volt.

IV.

Most már beszélhetek tőle. Most már csak az Isten jászlához szoktatott ős tót jobbágy térdelt benne és felkönyörgött a kegyelmes örökös úrhoz: - Süllyedjek el, csak süllyedjek el, csak most az egyszer!

Aztán az utcán látta magát. Ő ment önmaga után és látott mindent. És hallotta a csúfokodók irtózatos kárörömét: - Ni, a méltóságos úr északi oldala nem is olyan méltóságos.

- Pincér, még egy pohár sört! - fuldokolta. A sört egy hajtásra itta ki. Most már vad dac hulláma csapott át rajta. - Mivel érdemlitem meg ezt? Kötelességem pontosan végeztem, még a pocsek gyakorlatokat is kijavítottam. Tiszteltem az igazgatóm, a főigazgatóm, minden fennebbvalóm. Mindennap imádkoztam, kéthetenként egyszer én kísértem a templomba a fiúkat. A kaszinóban megfizetem a tagsági díjat. És ez történik velem. Hát van igazság?

Zordul könyökölt az asztalra. Füttyült már az urak uraságára. Parancsolta:

- Pincér, hozzon még egyet.

Balkezét a zsebébe dugta, és akkor egy új félelem remegett végig testén. Ujjai a vékonyka, keskenyke, egyetlen ötezerkoronást érték. Összes vagyónát.

- Miből fogok fizetni? Miből fogok fizetni? - sírt benne a kérdés, mint egy eltévedt koldusgyerek.

A harmadik pohárhoz már nem nyúlt. Nem mert az emberek szemébe nézni, nem mert mozdulni. Talán ha egyet mozdul, meglát mindenki mindent. Meg szomorú meztelenségét, meg a hiányzó pénzt. Hogy megtisztelték őt s ő ilyen szegényt hoz ennyi előkelő fontos emberre.

Háromnegyed egykor Herglocz, a két Finkenczeller és Szíra felálltak. Herglocz kedvesen kérdezte Czehula tanár úrtól:

- Te még nem jössz, méltóságos uram? Kikapsz a méltóságos asszonytól.

Czehula tanár úr ülve maradt, úgy nyújtotta a kezét. Fogai összeütődtek, szederjes arccal vacogta:

- Ma itt ebédelek. A feleségem falura ment a gyermekekkel. - Aztán elöntötte arcát a vér, s odalihegte a pincér felé:

- Kérem az étlapot.

És akkor az egész fekete világ, a hold, a csillagok s a súlyos hideg Isten átzuhantak a Czehula tanár úr szívében.

U.

Nemsokára az egész társaság szétment ebédelni. Kiss tanár úr búcsúzaskor szelíd fájdalommal szorította meg barátja kezét:

- Az Isten bocsássa meg neked, Vince.

Elmentek. Egyedül maradt. Már leves párologott az asztalon, már bor volt előtte. Zsibbadtan, állati csörtetéssel kanalazta a levest. Közbe-közbe ivott, mint a víz partján kergetett vad.

Azalatt az ebédelő közönség gyülgöngélt. Czehula tanár úr semmit sem látott. Nem látta Kutassy gróft, aki ma ritka csodaként az Öreg Diófát tisztelte meg anyagcseréjével. Nem látta a Dvoracsek kanonok öméltóságát, nem a Czakler miniszteri tanácsos családját, akik idehozták a vasárnapi étvágyukat. Nem a zsíroskás síbereket selymes szeretőkkel. És irtózatosan nem látta Maczuga főigazgató urat, aki agglegény volt és itt kosztozott. A hírhedt Maczugát, aki húsz év óta vív halálos párbajt az irodalommal. Rettenetes irodalomtörténeteket és borzalmas esszéket szúrt bele s a világ lélekzetfojtva lesi: ki fog előbb elnyúlni a porondon, az irodalom, vagy Maczuga főigazgató úr?

Már a pecsenyét harapta Czehula tanár úr. De vadabb fogak harapták a szívét és végtelen keserű volt a szájaíze. Tragédiája még nem tört gondolatokra és szavakra s mint leszakadt hely alaktalan homályban nyomta életét. De távol, lelke valamelyik vak katakombájában fel-feljajgatott egy eltemetett kétségbeesés:

- Mit tegyek? Mit tegyek?

Egy falatnál megrázkódott. Letette a villát. Megragadta az üveget s egyetlen menekülő mozdulással magábaivott minden bort belőle. Nehéz, vádló hangon kiáltotta a feléje menő pincérnek:

- Nézzen rám, nézzen meg jól. Én vagyok a világ leghitványabb embere.

A pincér meghökkent. Mindenki odanézett. Czehula tanár úr mámorán át homályban ülő bírának nézte a feléje néző vendégeket. Zuhogó megvallással mondta:

- Igen, én Czehula Vince, méltóságos gimnáziumi tanár, hat gyermek apja, én vagyok a leghitványabb ember.

A feje visszaroskadt. Most már elboruló mámorában önmagának beszélt:

- Méltóságos vagy? Az apád, a paraszt kőműves, éhenhalt. De neked nem fáj, te méltóságos vagy. Nagyapádat, az erdőcsösz, a grófja véletlenül lelőtte a hajtáson. De te nem vérzel tőle, te méltóságos vagy. A lányod nem tudod férjhezadni, mert nincs egy méltóságos krajcáród.

Egy percre megállt. Az üres üveget szájához vitte, azt hitte, ivott. Aztán kiköpött s nehéz agyarkodással mondta:

- Méltóságos úr, pfuj, méltóságos úr!

Feje lehullott az asztalra, teste megvonaglott. Akkor fölemelte arcát, szemeiből csurogtak a könnyek, két karját egy láthatatlan áldozat felé tárta:

- Jaj, jaj, mennyien éheznek! - zokogta elnyújtott, népies sírással.

De már az ajka dühre torzult, állkapcája harapásra vonaglott. Felállott, öklét belevágta a levegőbe:

- Kegyelmes urak, méltóságos urak, nagyságos urak, én nem tartozom közétek, nekem fáj, én nép vagyok. Én teszek a méltóságomra, én nem tudok fizetni, nézzétek az én nyomorult méltóságomat.

És Czehula tanár úr felugrott az asztalra, megfordult, lehajolt. Szomorú meztelenségét odamutatta az előkelő közönségnek. És a méltóságos tanár úr meghervadt, vézna, rosszul táplált teste éppen olyan volt, mint apjáé, az öreg paraszt kőművesé, aki nyári hévnapon leesett a háztetőről, s ezzel a véres csuklással halt meg: - Éhes vagyok! - Olyan volt, mint a nagyapjáé, akit vaddisznó helyett talált az ura golyója. Olyan volt, mint dédapjáé, aki börtönben halt meg, mert a nyomorúság egy átcsapó hullámában leütötte a falu kocsmárosát. Olyan volt, mint az egész nyomorult mártír Czehula-világtörténelemé.

Ravatalos csend volt a teremben. Senki sem evett. A kegyelmes Kutassy gróf, a méltóságos főtisztelendő Dvoracsek kanonok, a méltóságos Maczuga főigazgató úr, a kövérkés síberek, a manikűrözött debellák: az egész libapecsenyés, ugorkasalátás, erkölcsi világrendes, államrezonos társadalom döbbenve meredt a szegény méltóságos úr szomorú tükrébe.

(Megjelent a Ludas Mátvás füzetek 1937. április 27. számában)

■ Szabó Dezső

Mivé lettél drága nyelvünk!

Az utóbbi évtizedekben sokszorosan felgyorsult életünk, többszörösére nőtt anyag- és energiafelhasználásunk, és soha nem látott méreteket öltött az általunk termelt szeméthegek növekedési üteme. Lassan kezd rájönni az emberiség, hogy ez nem mehet így korlátlanul, kipusztítjuk az állatvilágot, felborítjuk a természet évmilliókig harmonikusan működött egyensúlyát, elherdáljuk vízkészletünket, elpusztítjuk élőhelyünket, belefoglalunk saját szemetünkbe. Most aztán - a huszonegyedik órában - megpróbálunk ellenintézkedéseket tenni. Vörös könyvet írunk a kipusztulás szélén álló állatfajokról, igyekszünk a gyermekeket a természet szeretetére, védelmére nevelni. Igyekszünk ráébreszteni az emberiséget, milyen kincs a tiszta víz, a tiszta levegő, harcolunk a kibocsátások, a kipufogógázok és a felelőtlenül szanaszét szórt veszélyes hulladékok ellen. De van egy nemzeti kincsünk, amelyet legalább annyi káros hatás fenyeget, pusztít, mint környezetünk természetes értékeit.

Nyelvünkről van szó. Pusztítja nyakra-főre alakuló tömegkommunikációs adók szövegéhsége és ehhez kapcsolódó nyelvi igénytelensége. Pusztítja a modern írók kétségbeesett kitűnni vágyása. Nem ezerszer megrágot, míves szövegekkel akarnak kitűnni, mint a régebbi írók, hanem az olcsóbb utat választják. Laza, hevenyészett nyelvhasználatukat az élet realista tükrözésének kiáltják ki. Ugyanezzel az ürüggyel gyakran nyomdafestéket nem tűrő ocsmányságaikkal csiklandozzák a kevésbé fejlett ízlésű emberek alantasabb ösztöneit. Nem művelik, így nem is értik igazán a nyelvet. Mit várhatunk ilyen körülmények között az átlagpolgártól? Már az iskolában a szép stílusú magyar beszéd helyett jobbra totózó feladatlapok 1-2-x-szel való kitöltése volt a feladat. A személyek közötti kommunikáció sorvadt, tévé, számítógép-billentyűzet és sétáló-magnó lépett a helyébe. Mi annak idején, diákkorunkban hosszasan formálgattuk a mondatokat, amit majd a tánciskolában (zsúron, kiránduláson, amatőr színjátszó körben) fogunk a kiválasztott kislánynak mondani. Ma ez a probléma elesik: a diszkóban úgysem lehet egymás szavát hallani. Ha beszélnek is, tudják, hogy a másik úgysem hallja. A beszéd nem értelmes gondolatok közlési módja többé, hanem megszokásból végzett szájmozgatási gyakorlat. S ez az irányzat egyre szélesebb körben terjed. Az eredmény: értelmetlen, igénytelen fecsegés, mindenki mondja a magáét, senkit sem érdekel, hogy mit is mond a másik. Persze, ha jobban odafigyelünk, kiderül, hogy nem is nagyon érdemes érdeklődsünkre, üres szócséplés az csak. Aki nem tudja, miről beszélek, nézzen meg egy tévé-beszélgetést, különösen a humorosnak szánt fajtából. Mindenki mondja lapos rögtönzéseit, a többiek nem figyelnek, egyszerre öten beszélnek, aztán valaki felemeli hangját, és elsüti az unalomig ismételt kötelező lapos poéntémák egyikét. Csak ki kell mondani egy-egy politikus nevét, esetleg csak annyit, hogy "kormány", vagy "gazdaság", s a résztvevők és az idomított közönség illedelmesen nevetnek. A szereplőket még megértem: én is kinevetném a világot, ha ilyen szellemtelen, étkezés utáni eltompulásban odavetett közhelyekért felvehetnék akkora gázait, mint ők.

A nyelv valamikor míves gondolatok közlési eszköze volt, amely maga is igyekezett szép lenni. Az írók/költők kifejező új szavakat, szóképeket alkottak, egy-egy jelzőért napokig törték a fejüket. S a gyakran, igényesen használt eszközt tényleg magas szinten tudták alkalmazni (gyakorlat teszi a mestert). A messi múltba visszanyúlva is figyelemre méltó példákat találunk. Ilosvai Selymes Péter ma már porosnak ható sorai között is találunk ilyen gyöngyszemeket: "Pokol fene bika szarvon kötve vala". Ki tudná szebben, rövidebben kifejezni a bika vadságát, toporzékolását, fújtatását, amit itt két találó jelző szinte élénk varázsol.

A hitvitázók, miközben olvasóik lelkét igyekeztek megnyerni, minkét oldalon szellemüket is táplálták a szép magyar nyelv frissen felfedezett és nagy gonddal illesztgetett kincseivel, s egyúttal a nyelvet is felemelő, művészi szinten használták. Heltai Gáspár vagy (a másik oldalról) Pázmány Péter nyelvezete ma is esztétikai élvezetet okoz.

S később is, hogyan merészelt volna fésületlen, mosdatlan makogással kommunikálni az, aki memoriterben tanult ilyen sorokat: "...elhullt a nyár a nagy vadászaton/S amerre vitte buggyanó sebét/Bíboros vére freccsent szanaszét.". (Elnézést,

"Anno sokat jártam oda" - mondja valaki, s nem is gondolja, hogy mondatának - semmi értelme sincs. Valamikor, még a latin nyelv uralkodása idején (márpedig a német nyelv elleni küzdelem jegyében az európai országok közül hazánkban volt legtovább hivatalos nyelv a latin) a dátumozás formája ez volt: Anno Domini 1786, vagyis "Az Úr 1786. esztendejében". Az "anno" szó, amiről a szegény beszélő azt hiszi, hogy jelentése "egykor, valaha, régen", igazából csak annyit jelent, hogy "évben". Ennek ismeretében térjünk vissza a bevezetés nyitó mondatára. Ugye, tényleg nincs semmi értelme? A kapitalizmus hazánkban elindult térhódításával elszaporodtak a gyilkosságok. Vagy csak a hírközlő eszközökben kaptak rendszeres nyilvánosságot, így jobban felfigyeltünk rájuk? Mindenesetre, egy nyelvi gyilkosság szinte észrevétlen maradt. Egy igen tájékozatlan úr kitalálta a "magánosítás" szót. Még talán ki is húzta magát, hogy ilyen ötletesen helyettesítette a "privatizáció" szót, ami mint idegen jövevény, dagadó honfikebellel üldözendő. Igen ám, de nézzük meg egy kicsit. Ha egy területet füvesítünk, az füves lesz, amit melegítünk, az meleg lesz, és bizony, amit (vagy akit) magánosítunk, az magános lesz. A magántulajdonba adást legfeljebb a "magánítás" szó fejezhetné ki, ha a magyar nyelvi gyakorlat befogadja.

ha sorokat és korokat esetleg pontatlanul idézek csak memóriámra támaszkodom. Vagy: "Gazdájának, holmi hajszolt, bús flótásnak búra ajzott ajkán leste el a jajszót, Mást nem is hallhatva már..."

Aki viszont nem használja a nyelvet, akit nem szoktattak rá, hogy igényesen használja azt, az természetesen rontja, kínozza és kerékbe töri. Bármerre nyúlunk, azokba a roncsokba és rémségekbe akadunk, amelyeket a nyelvet nem értők, nem érzők, esetenként mégis akarnokok és nagyképek hoztak létre.

Ma már nemzeti mozgalom, hogy irtsuk az oly sokakat kínzó parlagrafüvet. Én egy kis összekapkodott csokrot mutatnék be az alábbiakban azokból a nyelvi gyomnövényekből, amelyeket ugyanolyan buzgósággal kellene irtani, de ezeket - a parlagrafüvel ellentétben - sokan még fel sem ismerik.

Bevezetesként kezdeném az értelemgyilkos hangsúlyozással. "A magyar filmek szerény *költségvetéssel* készültek" - hangzott el egy riportban (az aláhúzott részt hangsúlyozta a beszélő). Nos, aki a nyelvet, mint kommunikációs eszközt komolyan veszi, ebből arra kell jutnia, hogy a magyar filmek (bárcsak szerény mértékben, de) *költségvetéssel* készülnek. Az amerikai filmek például - ezek szerint - *nem költségvetéssel* készülnek.

Számos bemondó türelmetlen, ha többtagú szót kell kimondania, és nincs alkalma közben semmit hangsúlyozni. Nem is bírja ki, a többtagú szavak közepén is elhelyez egy önkényes többlethangsúlyt, pl.: "elkődösítették", "megemészteni".

A vízilabda Európa-bajnokság során (Európa-bajnokság - hangsúlyozta többször a bemondó) sokszor borzolta kedélyünket - a játék izgalmain túl - a riportert, aki biztatta a csapatot, hogy "be kell löni a helyzetet, az emberelőnyt" stb. Holott belőni a labdát lehet, vagy esetleg gólt lehet löni. Helyzetet, előnyt csak kihasználni, értékesíteni lehet. Ha aztán sikerült, akkor jött a megállapítás, hogy x belőtte az emberelőnyt (így, egy t-vel!!! Hogy miért??).

A nyelvgyilkos hírközegek (Grétsy professzor ajánlata a gyanús média - médiák helyett) feltalálták a magyar nyelv számára a jövő időt. Tudvalevő, hogy ilyen a magyarban nincs, ha szükséges, a "fog" segédige, vagy a "majd" szócska segítségével nyomatékosítjuk a dolgot. De a tévében, rádióban ma már törvényszerű, hogy a jövő idejű kijelentés végére odabiggyesszék, erősen hangsúlyozva, a "majd" szót. Ezzel elerőtlenítik a mondanivalót, elterelik a figyelmet az érdemi közlésről. "Jövő csütörtökön a külügyminiszterrel találkozok *majd*" - és az utolsó szóra akkora hangsúlyt tesznek, mintha az hordozná a közlendő lényegét. Pedig semmit sem hordoz: Töröljük ki, és lám, a mondat értelme csöppet sem változik. Akkor pedig ez felesleges töltelék szó!

Valakiről megállapítják: "Izzig-vérig zenész". Nem tudom, a beszélőt olyan mellékgondolat ihlette-e a két z használatára, hogy a tárgyalt személyben izzik a zene iránti szeretet. Az idézett mondatban azonban az "íz" szót használjuk, de nem arra a kellemes vagy kellemetlen érzésre gondolva, amit valamely étel kelt a szánkban, hanem az "összetevő", "alkatrész" értelmében, mint az "ízekre szed", vagy a "minden ízében reszket" kifejezésekben. Vagyis azt állítjuk, hogy az illető az utolsó porcikájáig zenész alkat, "Ízig-vérig" zenész.

"Bombasztikus siker" mondják elismerőleg, abban a hitben, hogy ez kitörő, hatalmas, eget-földet-rázó vagy valami hasonló csúcsteljesítményekben kifejezhető sikert jelent. De tessék megnézni az idegen szavak szótárát, s kiderül, hogy a szó jelentése "szóvirágos", "túlcifrázott" stb., vagyis idézett használata értelmetlen.

Már nem is nyelvi baki, hanem értelmi melléfogás, ha egy párról közlik, hogy "mindketten szeretik egymást".

Ugyanebbe a kategóriába tartozik, s akár gorombaságként is értékelhető a kö-

Amikor a büfében megkerdezem, milyen kenyéreműt tudnak adni, a kisasszony büszkén vagia rá, hogy "kroassán" vagy "panini" van. Nem ő a bűnös, hanem az egész kereskedelem, hogy senkinek sem jutott eszébe ellenőrizni a szó-lárban, hogy croissant az "kilfi" franciául, a panini pedig "zsemle" olaszul. Az értelmetlen idegenszó-használat helyett esetlen francia kiflit és olasz zsemlet lehetne ajánlani.

Ma már tünőben van a magyar kereskedelem másik "nagy találmánya" a "bojler". Így, y-nal. Az angolok helyesen írva "boiler"-ként adták át a szót nekünk (to boil = forralni). De, a sok shop, meg top, meg "bodi" (ez viszont löbbször így, i-vel) mellett így angolosabbnak tűnt a kereskedelem magyarul lassan ellelejtő korifeusainak. Lehet, hogy a szövegszerkesztő terjedő használata, annak hibajavítója hívta fel figyelmüket a helyes "bojler" alakra.

Nem tenném helyesen, ha csak a magyar kereskedelmet marasztalnám el. Máshol is gyakoriak a nyelvi torzszülöttek. En idegenkedtem volna a szélben használt Sunlicht mosogatószer behozatalától, mert nevének első fele "nap" - angolul, második fele pedig "fény" - németül. Miért nem lehetett a ragyogó tisztaságra célzó "napfény" szót teljesen angolul vagy teljesen németül írni? Korunk elferdült közizlésének hű tükre, hogy divatba jöttek a szuperhősök, akik kettőt-hármat ütnek, és attól egy kisebbfajta lakótelep elnéptelenedik. Annak pedig, hogy azok sem tudnak magyarul, akiknek az a foglalkozása, hogy magyarul beszéljenek, még hozzá milliók előtt, hű tükre az a tény, hogy a fenti túlbujánzó izomkötegeket a bemondók, riporterek többször "izompacsirta"-nak aposztrofálják. Ez a kifejezés, mint összetételéből rövid elmélkedéssel kihüvelykezhető, olyan valakire utal inkább, aki magáról hiszi, vagy akiről csak gúnyból mondják, hogy erős ember, közben gyenge, nyápic. Pl. lehet mondani egy izmaival hengegő kiskamaszra.

vetkező: Egy riportalany azzal fejezte be önismertetését, hogy időnkint minden indok nélkül borongós hangulat jön rá, majd ugyanúgy, minden indok nélkül rózsaszínben kezdi látni a világot. A riporternek nagyon tetszetett a fordulat, mert hallgatóinak befejezésül azt kívánta, hogy legyen jó kedvük "minden indok nélkül". S nem kiabálhattam rá, hogy jobban örülnék olyan helyzetnek, amikor kellő, objektív okom van arra, hogy jókedvű leszek.

Szégyenletes tájékoztatanságra vall a "csaj" szó egyre elterjedtebb használata. Nem tudom, mennyire vegyem komolyan a kedves hölgy mondatát, amelyet így kezd: "Én olyan csaj vagyok..." Kedves nyelvtörő honfitársaim! A "csaj" szó a cigány nyelvből ered, és azt jelenti, hogy "ringyó". Nem kellene használatát legalább is korlátozni?

Másik nagy embercsoport, akiknek jól tájékozottaknak kellene lenni nyelvi kérdésekben, a fordítók. Mégis, sok szólást épp ők akarnak erőszakkal elterjeszteni, ha nem jut eszükbe jó fordulat, és nem érnek rá elemélni egy kicsit, mert soronként fizetik őket, a fordítás nyelvi minőségét pedig úgyszemint ellenőrzi senki. Így jelent meg a tévéfilmekben a kérdés: "Mit tehetek Önért?". Igaz, hogy ez a szokásos angol fordulat tükörfordítása, de tessék csak végigjárni a társadalom minden rétegét, a beszédhelyzetek széles skáláját: én még magyar embertől ezt a kérdést nem hallottam!

Ugyanez a helyzet az "Ez minden" kifejezéssel. A francia mondja, hogy "C'est tout". Az angol mondja, hogy "That is all". Az orosz mondja, hogy "Vszjo". A német mondja, hogy "Alles". A magyar viszont csak az idegen nyelvről fordított filmekben mondja, hogy "Ez minden", egyébként soha!

Ugyancsak furcsán hat, mikor a férfi a filmen közli partnernőjével: Ha nem bánja, kinyitom az ablakot. Nekem első angolórám egyikén megmondták, hogy az "If you do not mind" sok esetben úgy fordítandó, hogy "engedje meg!", vagy "ha megengedi".

Az érthető, egyértelmű - és ezáltal szép - magyar beszédnek az atomerőműben külön jelentősége is lehet. Csak óvatosan utalnék rá, hogy volt már nálunk "helyzet" kommunikációs problémából kifolyólag. Ez a kérdéskör megérdemelve egy külön eszmefuttatást. Most két elrettentő példát idéznék annak szemléltetésére, hogy e téren még messze nincs minden rendben atomerőmű-szerte.

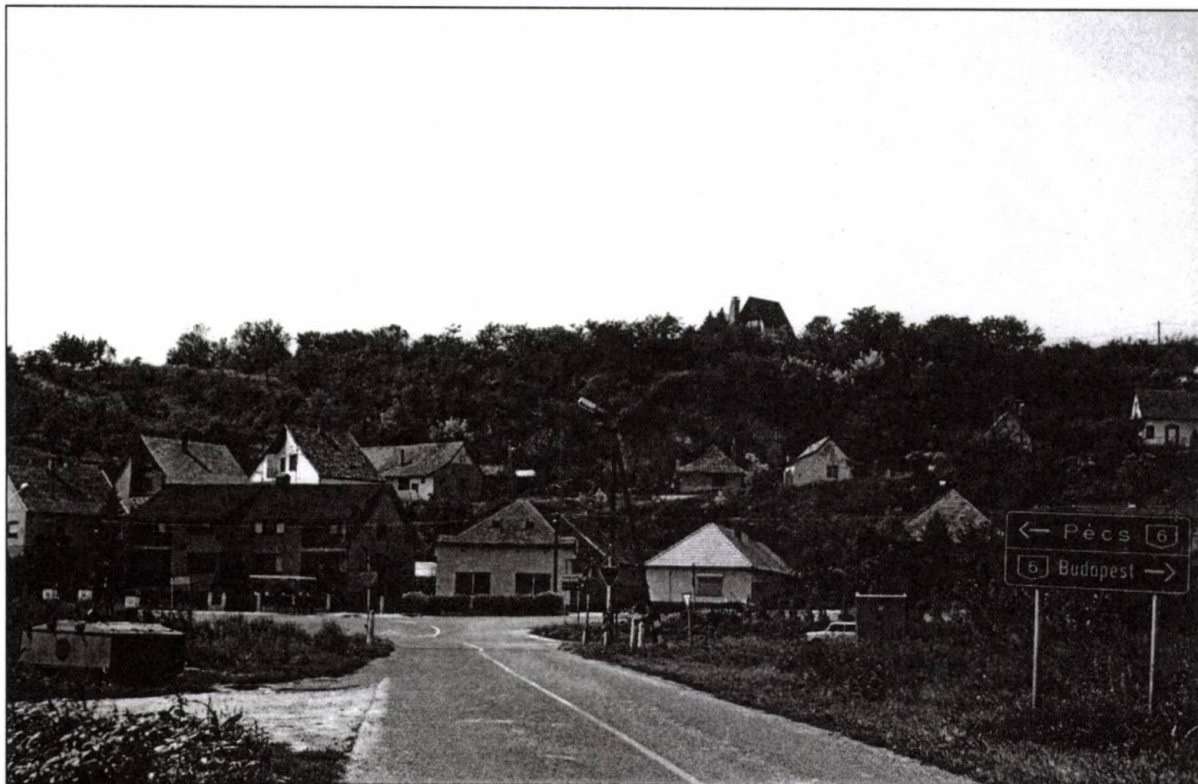
Egy intézkedésről szóló beszámoló imígyen büszkélkedett: "Ez jelentősen csökkenteni fogja a munkaterületek dóziszviszonyait." (Bizonyára tetszenek emlékezni a vicc formájában közzsájon forgott eszmei elődre: A nemzetközi helyzet fokozódik".)

Végül, levezető elmélkedés céljából egy, az atomerőmű számára készült, régi kutatási jelentés figyelemre méltó címét idézném: "A Paksi Atomerőmű NA-500-as primerköri főkeringtető vezeték vizsgálatáról szóló gépi hordozó eszköz legyártott prototípusának alkalmasságáról, valamint egyes részszerezési egységeken történő konstrukciós változtatások működtetésére vonatkozó eredményességről".

Nos, sokszor beszélünk arról, hogy az atomerőmű üzemeltetésére milyen jelentős szellemi kapacitást sikerült összegyűjteni. Íme egy bizonyíték erre a kijelentésre. Történelmi tény ugyanis, hogy a jelentést az erőmű elfogadta, ki is fizették érte a szerződéses díjat. Ebből következik, hogy annak idején akadt *legalább* egy ember az erőműben, aki ezt a címet (és a további tartalmat is) *megértette*. Megemelem kalapom.

Azért nem ártana közérthetőbb fogalmazásra törekedni. Hátha a szöveg olvasásakor éppen nincs kéznél ilyen kiemelkedő zseni.

■ Vinnay István

A kömlödi rög

Paks felszínének kialakulása

VÁROSUNK MAI FELSZÍNE A FÖLDTÖRTÉNETI KOROKBAN TÖRTÉNŐ VÁLTOZÁSOKAT TÜKRÖZI. MINDEN FÖLDRAJZI TÁJ ARCULATA ÖSSZEFÜGG A SZOMSZÉDOS TÁJAK FEJLŐDÉSÉVEL, VÉGSŐ SORON AZ EGÉSZ FÖLD BOLYGÓ FEJLŐDÉSÉVEL. FÖLDÜNK ARCULATA SZÜLETÉSE ÓTA ÁLLANDÓ VÁLTOZÁST MUTAT, MEGISMÉRÉSE RÁVEZETTE A SZAKEMBEREKET ARRRA, HOGY MINDEN IDŐPILLANATBAN A FELSZÍ-
NEN, A KÜLSŐ ÉS BELSŐ ERŐK EREDŐJEKÉNT JELENTKEZŐ MEGNYILVÁNULÁST TAPASZTALHATJUK.

A KÜLSŐ ERŐK IS ÉS A BELSŐ ERŐK IS IGEN BONYOLULT FIZIKAI, KÉMIAI, BIOLÓGIAI FOLYAMATOK EGYMÁSRA HATÁSKÉNT ÉRTELMEZHETŐEK. A TUDOMÁNY ÓRIÁSI FEJLŐDÉSÉNEK KÖSZÖNHETŐEN EGyre TÖBBET ISMERHET MEG AZ EMBER A KÖRNYEZETÉRŐL. KORUNKBAN EGyre INKÁBB LÉTSZÜKSÉGLETE AZ EMBERNEK A KÖRNYEZET MEGISMÉRÉSE, MERT CSAK A MEGISMÉRÉSEN KERESZTÜL KÉPES ALKALMAZKODNI, VÉGSŐ SORON MEGVÉDENI SAJÁT KÖRNYEZETÉT.

Nekünk paksiaknak érdekes a földrajz - mint szintetizáló tudomány - segítségével városunk felszínét behatóbban megismerni. Lehet, hogy az egyszeri átutazó számára átlagos magyar tájat jelent csupán. Lehet, hogy a hegyek szerelmeseinek talán unalmasnak tűnik ez az enyhén hullámos felszín. Petőfi sem érezhette magát "börtönéből szabadult sas"-nak a közeli Sárszentlőrincen, hiszen ez nem a rónák végtelenje.

Mielőtt azonban a földrajzi fogalmakat tisztáznánk, először gondolkozzunk egy kicsit az "idő"-ről. Nekünk ma ebből van a legkevesebb. A hétköznapiakban az évek, évtizedek már nagy időnek tűnnek. A történelemből vannak fogalmaink a századokról, nekünk magyaroknak már az évezred is érzékelhető. Ez a mi témánk esetében kevés. Egy évezred a földrajzi felszín változásában a legtöbbször egy pillanat csupán. Az is

tény, hogy a földrajzi felszínváltozásban is vannak emberi életkorban lezajló folyamatok: például egy vulkáni kitörés, egy áradás stb. Nekünk azonban most egy nagyobb léptékű időhöz kell igazodnunk.

Földünk kor: 4,6 milliárd év. Igen! 4,6x1000x1000x1000 év.

Magyarországon a legrégebben keletkezett ősi rögök kőzetei 1 milliárd évesek. (Szegedi mélyfúrásban, és a Mecsekben.)

Pakshoz legközelebb a Pécs-Lakitelek vonalban a mélyfúrások 130 millió évvel ezelőtti tengeralatti vulkánok vonulatáról tanúskodnak, de ezek csupán 15-25 millió évvel ezelőtt működtek. Ekkor a mai paksi tájon még tenger hullámzott. Tőlünk messze nyugatra, északra, és keletre viszont zajlott az Alpok és a Kárpátok felgyűrődése, ami már 66-70 millió évvel ezelőtt elkezdődött.

Mivel a témánk szorosan összefügg az Alpok-Kárpátok földrajzi hatásá-

val, érdemes a születési folyamatra is figyelniük.

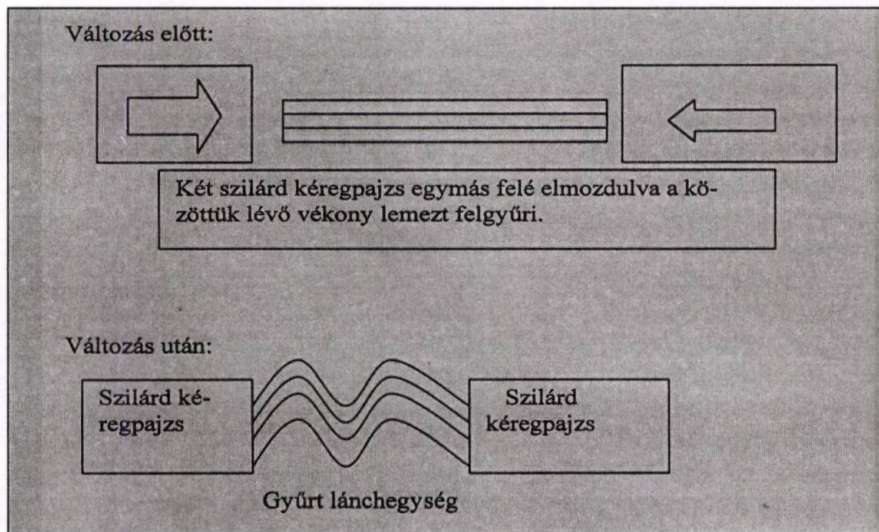
Az Eurázsiai hegységrendszer helyén a geológiai középkorban, vagyis 250 millió évtől 100 millió évig szintén tenger hullámzott. A vékony litoszféra lemezre a tengerből igen vastag mészkő, dolomit homok és iszap rakódott le. Közben a több milliárd évvel ezelőtt megszilárdult kontinentális röggök vándorlása során ezek az őskontinens darabok egymással ütközve helyenként mélybe süllyedtek, mások kiemelkedtek. Különösen az afrikai pajzs ment át nagy átalakuláson. Levált az afrikai rögről és kelet felé is eltávolodott, de észak felé is elmozdult a Dekkán rög, ami a mai Hinduszáni félsziget. Így a délről jövő két masszív vastag szilárd kérgű afrikai és Dekkán rög nekiütközött a vékony szilárdkérgű eurázsiai lemezperemnek, amit északabbra az eurázsiai vastag kérgű lemez meggátolt az elmozdulásban. Ezért a két erőhatás közé került vékony lemez összegyűrődött, kiemelkedett. Az egész mai Eurázián végigvonuló nyugat – kelet irányú hegységrendszer kialakulásának oka ez.

se igen. Ezért az Alpok folytatásaként felgyűrődő Kárpátok koszorúként fonják körül ezt a medencét. Mivel itt továbbra is tenger volt, csak a tengerfenék töredezett össze.

Itt meg kell állnunk egy kicsit, és érdemes néhány gondolattal elidőzni a Föld nevű bolygó jóval korábbi, 4 milliárd évvel ezelőtti állapotáról. Ekkor érthetjük meg, hogy miként is működnek a belső erők?

Bolygónk születésével kapcsolatban többféle elmélet létezik, de valamennyi megegyezik abban a számunkra kiinduló tételnek az elfogadásában, hogy mintegy 4 milliárd évvel ezelőtt a Föld izzó állapotban létezett. Ez azt jelenti, hogy hőmérséklete a felszínen 6000 Celsius fokot mutatott. Ilyen fizikai állapotban minden anyag cseppfolyós, vagy gáz-halmazállapotban volt jelen, és a gravitáció hatására a sűrűség szerinti differenciálódás zajlott. A nehezebb anyagok a Föld mélye felé, a könnyebb anyagok a felszín irányába mozogtak. Ennek bizonyítéka, hogy a Föld átlagsűrűsége: 5,52 kg/dm³, de a mai felszínen található anyagsűrűség csak 2,7 kg/dm³.

rültek. Egyre többféle ilyen megszilárdult anyag tapadt a korábban megjelent szilárd cseppekhez. Így a Földünk a lassú lehűlésnek köszönhetően egy vékony lemezborítást kapott. Ez a kéreg elzárta az alatta fortyogó olvadékokat a további lehűléstől. A belső fortyogó olvadék viszont felszaggatva a vékony szilárd kérget, a felszínre bugygyant, ahol a lehűlés következtében vastagabbá vált a szilárd kéreg. Ahol megvastagodott, ott mélyebben süppedt az olvadékba és a nyomás oldalirányban újabb kéregszakadást, vele együtt olvadékkifolyást eredményezett. A folyamat még ma sem fejeződött be, a Hawaii – szigeteken ma is a szemünk előtt zajlik. A hosszú évmilliók alatt az egyre vastagodó szilárd kéreg ezeket a kezdeti hatásokat egyre jobban csökkentette. Mára mintegy 30 km mélységben található az olvadt anyag, amit a köpeny felső határának tekinthetünk a Föld gömbhéjas felépítésében. Sok vagy kevés ez a 30 km vastag szilárd kéreg? Az átlagos hétköznapi ember számára ez bőven elegendő, de egy földrengés központjában, vagy egy vulkán lejtőjén élő ember számára biztosan fenyegető valóság. Egyébként a Föld szilárd kérgének vastagsága összehasonlítva egy tojással, nem éri el a tojáshéj vastagságát, és olyan törékeny is! A szilárd kéreg kialakulásának eddig csak azt a rövid fázisát vizsgáltuk, amikor az egyes alkotó elemek, vegyületek elérik a lehűlés során a fagyhőmérsékletüket. Nem gondoltuk át azt a jelenséget, hogy a szilárd kéreg és a világűr között van egy igen jelentős réteget kitevő légkör. A fortyogó ösföldet is burkolta a magas hőmérsékleten gázhalmazállapotban lévő őslégkör. Ennek az összetételéről azt tudjuk biztosan, hogy merőben más lehetett, mint napjainkban. 6000 fokon még a víz is alkotóelemeire bomlik: hidrogénre és oxigénre. Még a légkörnek is le kellett hűlnie ahhoz, hogy a mai óceánok, tengerek vize vízgőz formájában megjelenhessen. A további hűlés eredményeként születhettek meg a felhők, amiből a kéregre hulló esőcseppel egy gyorsabb lehűlési folyamat elindulhatott. A víz visszapa-

Ábra a gyűrődésről

A mai Kárpát-medence, mint ősi mélybe merülő rög is, közbeékelődött e két roppant nagy erőhatás közé. Itt gyűrődés nem történhetett, de a tábla összetöredezése, egyes részeinek mélyebre süllyedése, illetve kiemelkedé-

Ezek szerint a mai felszínen kialakult szilárd kéregnek le kellett hűlnie. Kezdetben a felszínen történő hűlés következtében egyes anyagok megszilárdulva, mint a mai vasolvasztókban a salak, az olvadt anyag felszínére ke-

rolgása ugyanis tetemes hőt vont el a felszínről. Közben viszont gyorsultak azok a fizikai, kémiai és biológiai folyamatok, aminek hatására a maihoz már hasonlító légkör létrejött. Amikor a víz már nem párolgott el azonnal, hanem a felszín mélyedéseiben megmaradhatott, a víz alatt már elég vastag kéregnek kellett lennie. Tőle távolabb viszont a belső hó maradványa a szilárd kérget visszavékonyította, mivel az alsó réteg újra olvadt állapotba került. Amikor a köpenyben lezajló áramlások eredőjeként két vastagabb kéregdarab közé szorult egy vékony lemezdarab, akkor az felbontozódott, ezáltal vastagodva mélyebbre süllyedt, de a 3 lemez egyben össze is forrt. Ilyen körülmények között született meg először az őskontinens, majd vándorolva a köpeny felső rétegében összetörve, eltávolodtak egymástól. A közöttük lévő medencében a vizek megmaradva létrehozták az óceánokat, tengereket. Végül a légkörben lévő víz esők formájában lehullva, a felszínt egyre gyorsabban lehűtötte. Ma már az egész Föld felületén a szilárd kéreg az uralkodó. Ez a kéreg elzárja a köpeny felső rétegében most is meglévő 6000 fok körüli olvadék hőenergiáját a felszíni vizektől, óceánoktól. A szilárd kéreg rossz hővezető ezért hőszigetelő hatású. Napjainkban a párolgáshoz szükséges hő a Nap melegétől származik. A Föld különböző helyein az eltérő beesési szögének megfelelően változik a levegő hőmérséklete, páratartalma. A különbségek kiegyenlítését a levegő mozgása, a szelek végzik el. Ha már a belső erők működését megértettük, akkor térjünk vissza az Alpok, Kárpátok keletkezésének történetéhez. Amikor a magas hegységek megszületnek, azonnal elkezdődik a külső erők lepusztító, kiegyenlítő hatása. A Napból származó hő a hegycsúcsokat nappal erősen felmelegíti, de éjszaka le is hűl. A meleg hatására a szilárd testek kiterjednek, hideg hatására összehúzódnak. A szikla belseje már nem követi ezt a változást, hiszen anyaga hőszigetelő. Nyilván a külső részén viszont feszültség jelentkezik,

ami azt jelenti, hogy egy hajszálnyi repedés keletkezik a felszínen. Ha még az eső is besegít, akkor a víz oldó hatása tágíthatja a repedés nagyságát. Amennyiben az évszakok változásában gondolkodunk, akkor a téli fagy a víz fagyás közbeni kiterjedése miatt, a szikla felszínéről apró törmelék válik le.

A folyamat nem hirtelen zajlik le, de évezredek alatt, sőt évmilliók alatt olyan változások történnek, ami már jelentős lehet. Ugyanilyen lassú módon a kémiai bomlás is eredményez apró, vízben nem oldódó szemcséket, homokszemeket. Tény, hogy a Földön ma található apró szemű homok és por nemcsak ezúton keletkezett. Jelentős mennyiségű port dob ki magából egy vulkán is. Ahol a hegyek gyűrnének vagy kiemelkednek, ott a repedések mentén a múltban erőteljesebb, de még ma is jelentős vulkáni működés zajlik.

Ez a por is felhalmozódott a hegyek között.

A külső erők között igen nagy jelentősége van a csapadéknak. A szilárd kéreg alkotóelemei a vízben nem oldódnak, de a víz a gravitációs ereje miatt igen jelentős. Egy felhőszakadás alkalmával a lezúduló víztömeg sziklákat képes görgetni. Ezáltal az ütközések közepette tovább aprózódik és a víz nagy távolságra szállíthatja a homokszemeket. Még a tengerekben is jelentős a hullámozás általi homokszállítás és partra vetés.

Nem elhanyagolható a szelek munkája. Ami törmelék a víz lerak, a szél felkapva tovább szállíthatja, még a sivatagok belsejében is.

A külső erők tehát átrendezik a belső erők által létrehozott formációt.

Ennyi kitérő után visszatérhetünk a 25-30 millió évvel ezelőtti Kárpát-medencéhez, akár Paksra is. Itt ekkor a tenger uralkodik, de ahogy zajlik a kiemelkedés a Kárpátokban, az Alpokban, megindul a folyókon keresztül a törmelék szállítás a tengerbe. Ezáltal egy lassú feltöltődés kezdődött. Közben az óceánok alatti kéreglemezek süllyedése miatt a tengerszint jelentősen csökkent és ennek következtében 1-2 millió évvel ezelőttre a tenger he-

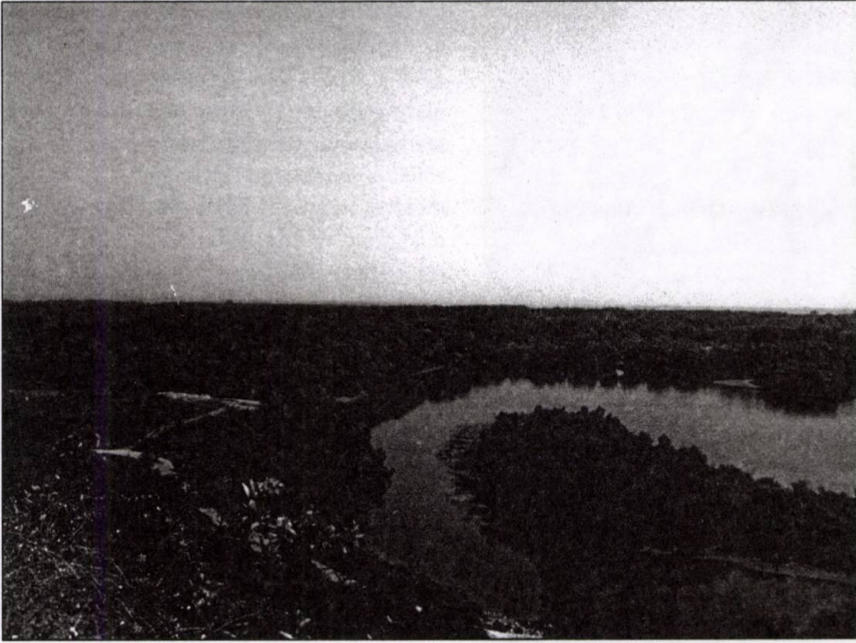
lyett az úgynevezett Pannon beltó alakult ki. Ekkorra már a mai folyamaink őse az Ősduna és az Őstisza szállítja a hordalékot a Pannon beltóba. Az Ősduna akkor a mai Győrtől délre fordulva a Száva mai medrében haladt. Ahogy az Alpok alja és a Kisalföld feltöltődött, keletebbre a Móri árkon keresztül a mai Sárvíz-Sió völgyében rakott le jelentős törmelék. Amikor már a Visegrádi szoros átvágta, Vác-tól dél-keletnek fordult, aminek maradványait a mai Duna - Tisza közti tavak mutatják.

Ezek az évmilliók a Kárpát-medence szilárd kéreg lemezét alaposan összetörték. Úgy lehet elképzelni, hogy a lemezt két főirányú repedés sűrű hálózata szövi át. Az egyik irány ÉNy - DK, a másik irány ÉK - DNy-i. Ennek köszönhetően rombuszos hálózat jelent meg felülnevezetben, de az egész terület É-ről D felé lejt. Közben a Duna mai vonalán a Dunántúl fennakadt, az Alföld pedig tovább süllyedt. Ez a törésvonal jelölte ki a mai Duna medrét, ezt a szintkülönbséget láthatjuk ma Pakson minden olyan kiemelkedésről, mely kilátást enged a Duna felé. Fénykép a Sánchegyről Kalocsa felé!

Paks a Dunántúl Mezőföld nevezetű tájának DK-i részén fekszik. A Mezőföld a Dunántúli Középhegységtől D-re eső terület, melyet Ny-on a Sió - Sárvíz völgye, K-en a Duna völgye határol. Ez a táj egy háromszögnek az alakját mutatja. D-felé a Sárköz mint mélyebbre süllyedt öntéses terület már egy más tájegység képét mutatja.

A Mezőföld, mint táblás rög, maga is töredezett részekre oszlik. A törések iránya jellemzően az ÉNy-DK, illetve ÉK-DNy. Ezt a töréses szerkezetet mutatják a patakok, völgyek, de még a fő törésben kanyargó Duna is. Az egész táblára vonatkozóan megfigyelhető, hogy az É-i részén a tábla aljzata magasabban, D-en így Paksnál alacsonyabban van. Ez az aljzat a Pannon-tenger aljzatában lévő ősi kristályos gránit. A Mezőföld É-i határát alkotó Velencei hgy-nél ez a gránit a felszínen, Paksnál viszont igen mélyen található. Abban egységes az egész táj,

Kilátás a Sánchegyről Kalocsa felé

hogy erre a gránitra a Pannon tenger üledéke rakódott egészen az ún. alsópleisztocén végéig (720 ezer évvel ezelőtt).

A Kárpát-medence mai folyóhálózata ekkor kezd kialakulni. Pakson ez azt jelenti, hogy a Duna ekkor foglalta el a jelenlegi helyét. A természetes medre kialakult, de évente mindkét irányban kiöntött, lerakta a folyami homokot, iszapot. Ezáltal a következő időszakban már magasabb árvízszintre volt szüksége ahhoz, hogy medréből kiléphessen. Tehát egy lassú feltöltődés indult, miközben a nagyobb víztömeg nagyobb energiát képviselve a saját medrét is mélyítette. Figyelembe kell vennünk, hogy a mai paksi Duna szakasznál nem mindenütt volt lehetősége a Ny felé való kiöntésnek, mert a mai Sánchegy vonulatában, a mélyben lévő gránitrög a rajta lévő tengeri üledékekkel együtt Ny-ról K felé kibillent. A Duna felé magasabb lévén útját állta a további kiöntéseknek. Ilyen törésses okokra visszavezethető változás nem történt az Imsósban, a Madocsa – Kormód, valamint a Paks D-i részétől Dunaszentgyörgyig. Ezeken a területeken szinte máig a Duna öntéses talaja az uralkodó. Ezek az öntéses tájak bizonyítják, hogy az elmúlt 700 ezer évben hosszú évezredekig tartó csapadékos, és ugyancsak évezrede-

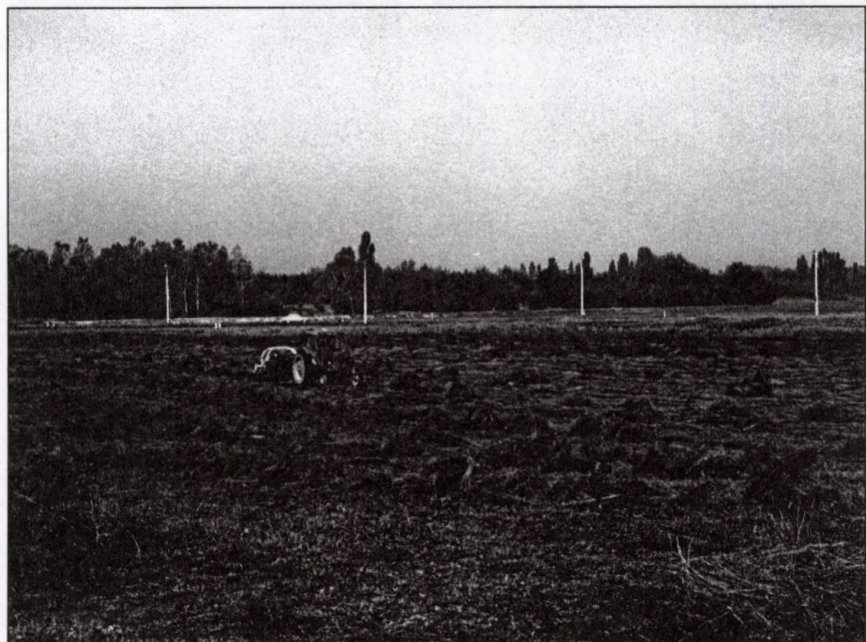
kig tartó száraz időszakok jellemezték a Duna vízgyűjtő területét. A ma is látható teraszok ennek nyomait mutatják.

Ha a jelenlegi ártéren lévő Vízműtől az Ipari park felé nézünk, észrevehető a pleisztocén végi terasz 1-2 méterrel magasabban fekvő szintje.

A Mezőföld kétféle repedezettségét közvetlen közelünkben a Duna kanyarulatai is mutatják.

Bölcskénél a Duna ÉNy-ról DK felé folyik. Madocsánál befordul DK-ről DNy

irányába. A paksi szabályozás előtt az Imsósnál ÉNy felé vette az irányt, de a kibillent peremnek ütközve a mai Téglagyárig D, majd a mai Laki Dunaág végén előbb DNy, azután DK felé halad Gerjenig. Ez a haladási irány már mutat valamit abból, hogy a Sánchegy illetőleg a mai Téglagyár valami különlegességre hívja fel az ember figyelmét. Erről kicsit később részletesebben szólok. A teraszokra visszatérve: Három különböző korú terasz létezik a környékünkön. A legrégebb az ún. újpleisztocén terasz Paktól D-re a mai műút bal oldalán található, rajta későbbi homokbuckákkal fedett terület. A Duna felé haladva, egy pár méterrel alacsonyabban fekvő iszapos homokterület már a holocén terasz (10 ezer évnél fiatalabb). Ehhez hasonló a Paktól É-ra az Imsós és Madocsa közötti terasz. Ennél magasabban fekvő rész a Bölszke Madocsa és a 6-os főút közötti területen, mely szintén újpleisztocén korú, mint a Paks D-i részén lévő, de ezen nem alakult ki homokbuckák. Ez a teljes terület a Dunáig az Alföld szerkesztés részeként a jelenkorban is süllyed. Jól látható ez a 6-os főútról, de a vasútról is, amelyek a Mezőföldi perem és az Alföldi tábla törésvonalán futnak. A 6-os főút Gyűrűsnél ugyan leter a törésről és felkapaszkodik a mezőföldi rögre.

Fénykép a Duna teraszról

A fénykép a Madocsai útról Gyűrűs irányában készült

Ürgemező

A mezőföldi rögot vizsgálva, területünket főként ÉNy-DK irányú, törések által meghatározott völgyek tagolják. (Gyűrűsi-, Vörösmalom-, Hideg-völgy, Páli árok)

E területeken a Paks – Németkér – Cece közötti szakaszt lösz borítja. A Paks D-i csücskétől Németkér, Alsószentiván, Cece, Bikács, Pusztá-

hencse közti térrészen a szél által hordott homok az uralkodó. A homokformációk jelenleg növényzettel fedettek, de kialakulásuk idején a futóhomokformációk a száraz időszakról tanúskodnak. Ez a szárazabb időszak 5-6000 évvel ezelőtti éghajlatot jellemezte. A homokon található szélbarázdák, patakmedrek feltehetően ket-

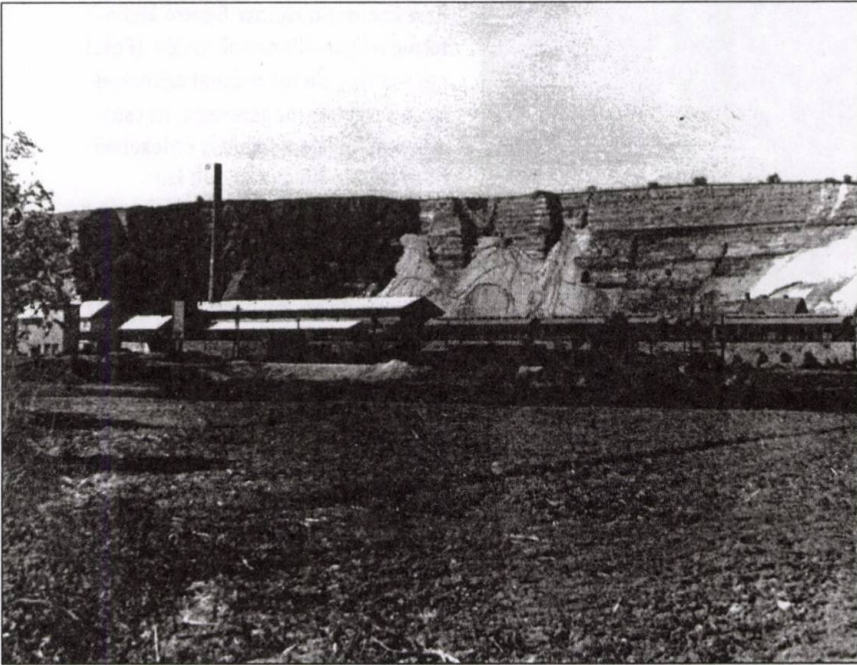
tős hatásra vezethetők vissza. Feltehető, hogy az ÉNy-DK irányú törések is, és az uralkodó ÉNy-i szelek közösen alakították ezt a térszintet. A töréses szerkezeti meghatározottságot a Mezőföldre vonatkozóan az is alátámasztja, hogy a Kárpát-medencében a Balaton, Velencei tó kialakulása töréses szerkezettel, csak mintegy 15-22 ezer évvel ezelőtti folyamat. Nyilván, hogy ennek nyomai ma az egész tájon jelentkeznek.

Végül eljutottunk Paks legizgalmasabb területének kialakulásához; a Paks-dunakömlői rög kialakulása, morfológiai jelenségeinek tárgyalásához. Ez a térség, de különösen a téglagyári feltárás egy geológiai tankönyv lapjait tárja az olvasó elé. Itt minden lap megtalálható, ami a 6-700 ezer évvel ezelőtti tájat, éghajlatot, növényzetet, állatvilágot jellemezte egészen 15-20 ezer évvel ezelőttig. Ezt a korszakot nevezzük pleisztocén kornak, és itt a Téglaár udvarán tört ki lelkes örömrivalgással Marosi Sándor kutató, amikor a fúró az utolsó réteg anyagát a felszínre hozta, hogy "Itt van a teljes hazai pleisztocén rétegsor! Hurrá!" Ez 1953 nyarán történt, de már a 20. század első harmadában is az érdeklődés központjává vált a paksi feltárás minden pleisztocén korrallal foglalkozó tudományos vizsgálatban.

Ezt a tudományos érdeklődést nem a paksi téglagyár indította el, de olyan rétegsorokkal igazolta az ún. jégkorszakot, ami máshol a világban ilyen egységben csak 1-2 helyen található. (Az egyik Németországban, a másik D- Amerikában.)

Vegyük sorjában a tudomány fejlődését. Igazán izgalmas történet.

Már az 1700-as években felfigyeltek a geológusok az Alpokban arra, hogy a gleccserek a magas hegyeségekből lassan lefelé csúszva elérik az olvadási magasságot, ahol a magukkal görgött sziklás törmelék lerakva megolvadnak és a lerakott törmeléken áttörve pataként, csordogálnak tovább, vagy zúgókon keresztül omlanak a mélyebb részek felé. Arra figyel-

Téglagyár 1953!

tek fel kezdetben, hogy a mai gleccserek magasabban olvadnak meg, mint régebben. Ebből következett arra, hogy "volt egy jégkorszak". Azt is helyesen ismerték fel, hogy ez azt jelentette, hogy Európában a jégkorszakban az északi sarki jégtakaró jóval délebbre, egészen Berlin – Moszkva vonaláig befedte Európát. Ez a jégár lecsúszva a Skandináv hegységről kicsipkázta Norvégia partvonalát, létrehozta a fjordokat.

A Berlin – Moszkva vonaltól délre olyan hatása volt ennek, mint amit a sarkkörök közelében találhatunk napjainkban. Ez a jégtakaró nyáron sem olvadt fel, olvadásról csak az állandó jégtől délre lévő területeken lehetett szó. Feltételezték, hogy ez az egész pleisztocén korban így volt.

A kutatók lázasan nekiláttak a kutatásnak szerte a világban. 1850-től kezdve azt is kiderítették, hogy nemcsak a pleisztocénban volt jégkorszak, hanem jóval korábban a triászban is volt eljegesedés, ami 250-300 millió évvel ezelőtt volt. Sőt elő-indiai, dél-ausztráliai, amerikai leletek azt is bizonyították, hogy a karbon korból, tehát 300 millió évvel ezelőtről is jégkorszaki leletek kerültek elő.

1879-ben Herr kutató az Alpok gleccser-maradványai alapján feltételez-

te, hogy a pleisztocénban nem is egy jégkorszak volt, hanem néhány tízezer évi eljegesedést néhány tízezer éves melegedés követett, és ez ismétlődött is. Tőle származik a jeges időszak "glaciális" a melegebb időszak "interglaciális" elnevezése.

1894-ben Geike nevű geológus már 4 nagy jégkorszakot és közöttük 3 interglaciális korszakot bizonyított.

1909-ben Penck és Brückner meg is nevezi a 4 glaciális: Günz, Mindel, Riss, Würm.

Időközben az amerikai kutatók is hasonló következtetésre jutottak. Amerikában az utóbbi 2 millió évben 4 nagy jégkorszak volt: Nebraskan, Kansan, Illinoian, és Wisconsin. Ezekben az államokban találták meg a gleccserek végmorénáit alacsonyabb tengerszint feletti magasságban. Ők nem azonosították az európai glaciális időszakokkal.

A kutatások az első világháború idején megrekedtek, de a húszas években újra megindulva kezdett kialakulni az a kép, hogy a Günz tulajdonképpen 2 jeges időszak közötti melegedésből, a Mindel korszak és Riss korszak is 2-2 jeges időszakra fínomítható, mivel mindegyiket egy – egy melegebb időszak szakított meg. Ezeket a melegebb időszakok-

kat nevezték el "interstadiális"-nak. Mivel ezek a kutatások mind a jeges területtel foglalkoztak, Scherf Emil úgy gondolta, hogy a glaciálisok, az állandó jéggel nem fedett periferiákon is fellelhető nyomot hagytak. Figyelme a löszre terelődött. A Mezőföld legjellemzőbb kőzete a lösz. Kőzetnek tarthatjuk, hiszen attól, hogy fiatal képződmény, merőben eltér a homoktól és a még apróbb szemű agyagtól. Az agyag 5 mikrométernél kisebb, a lösz 20-50 mikrométer, a homok 50 mikrométernél nagyobb szemcséjű alkotórészből áll.

A szemcsék szilikát ásványok, de a szemcséknek CaO, Fe₂O₃ és MnO tartalmuk van. Különösen a CaO tartalom fontos a lösz kőzetté válása folyamán. Ugyanis a púder finomságú por lerakódva önmagában csak por. Löszszé válásához szükség van arra, hogy legalább gyér füves talajra kerüljön. Ekkor ugyanis a füvek gyökérvegyi hatására a levegőben lévő CO₂-vel karbonátosodik. A karbonátosodás hajszálcsöves szerkezetű, meredek falban lehetséges állékonyságot biztosít a lösz kőzetnek. Ezt minden "mélyúton", löszölgyekben, löszszakadékokban megfigyelhetjük. A lösz kialakulásához tehát száraz éghajlatra van szükség, és olyan helyre, ahová a szél elszállíthatja e finom őrleményt. Az őrlő malom a mi esetünkben a mozgó jégárak, ezeknek az olvadási nyáron elért végmorénáiban található az az őrlemény, amit a szelek nagy távolságra is elcipelnek, de erejük megfogván adott helyen lerakják. Foglalkozunk ezért a széliránnyal is egy keveset. Ha a sarki jég Berlin – Moszkva vonaláig tartott a jégkorszakokban, akkor tőlünk Ny-ra, az Alpokban is örök jég honolt. Ezért a Ny-i szelek nem igen szállíthattak Paksra löszöt. De K-ről igen. A kelet-európai síkságon, vagy a Lengyel – Alföldön a végmorénákból az É-i, ÉK-i szelek átrendülve a Kárpátokon, energiát veszítve, a Kárpát-medencében le kellett raknia előbb a nehezebb homokot, majd a finom löszport is. Ennek köszönhető, hogy Paksra a mai téglagyár térségében, mindegyik jégkorszakban vastag löszréteg halmozód-

Mélyút

dott fel. Ezeknek a löszkötegeknek a színe általában sárga, de a legrégebbi, a Günz és Mindel időszak mára az évezredek változtató hatására elszürkült.

Úgy jellemeztük a pleisztocént, hogy több ezer esztendeig tartó eljegesedések váltakoztak a több ezer éves felmelegedésekkel. Ezt úgy kell értelmezni, hogy a jeges időszakban e tájon a tél nem sokban különbözött a mai telektől, legfeljebb annyiban, hogy a mostanában előforduló enyhe telek hiányoztak. A nyarak viszont lényegesen hűvösebbek, és szárazabbak voltak a mostaniaknál. Az éves középhőmérséklet csak néhány fokkal volt alacsonyabb, a csapadék hiánya félsivatagi ritka füves pusztaságot eredményezett nálunk.

A jeges időszakok közötti felmelegedés is eltért a maitól. A telek enyhébbek, csapadékosabbak, a nyarak pedig a mainál is melegebbek és csapadékosabbak voltak.

Az uralkodó szélirány a Ny-i volt, fő-

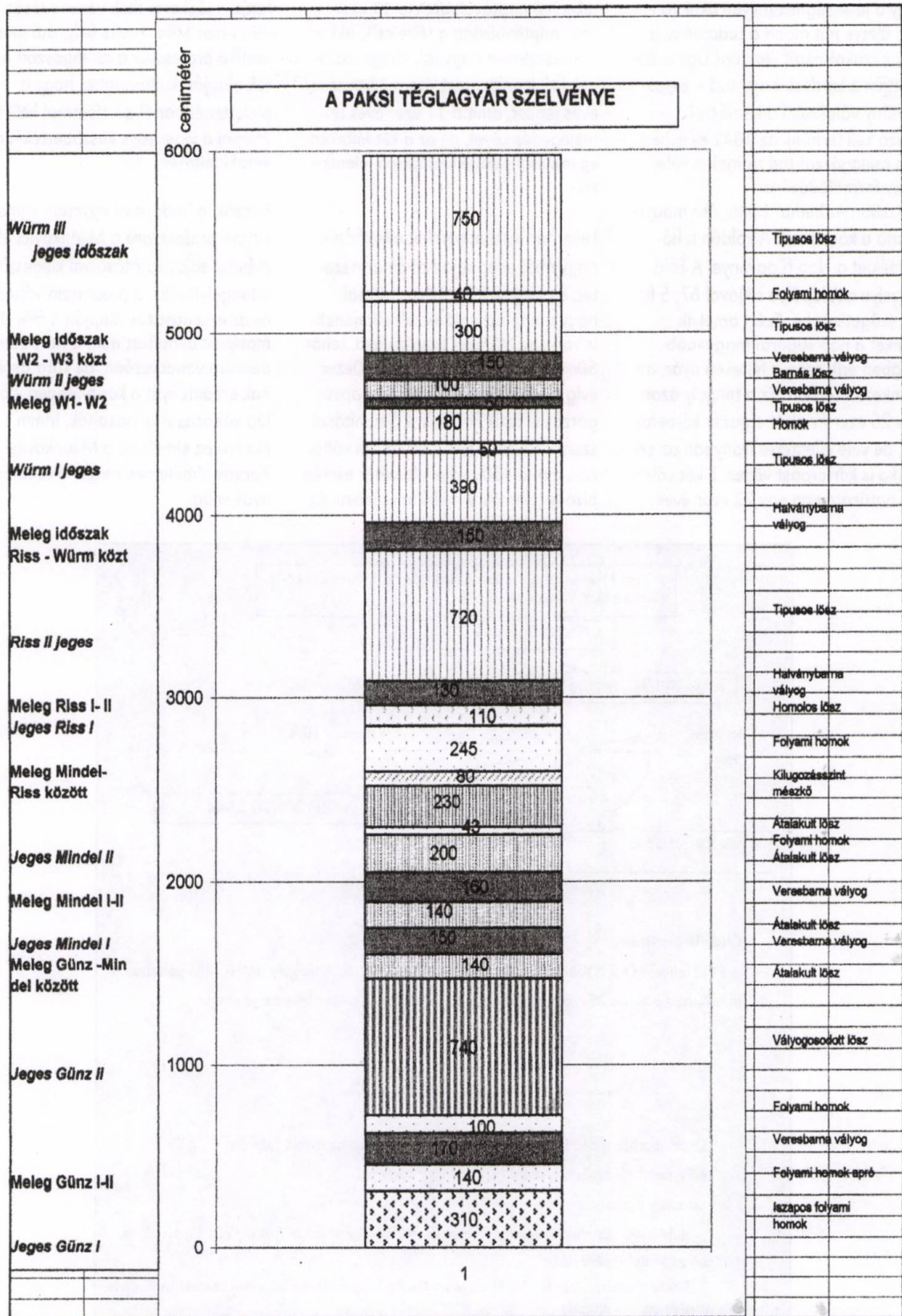
ként csapadékot és nem port szállított. Ezekben az évezredekben nem képződött, nem vastagodott a lösz, de a füves pusztaságot előbb a bokrosodás, majd az erdőségek váltották fel. A lösztalaj igen termékeny talajnak számít, ha a humuszosodás beindul. A lösz általában barna erdei talajjára. Ha csak egy szempillantást vetünk is a téglagyári löszfalra, azonnal láthatjuk ezeket a barnás-vöröses sávokat. Ezek a bizonyítékai a fent leírtaknak. A paksi téglagyár D-i feltárását vizsgálta Bulla Béla a budapesti egyetem földrajz professzora a harmincas években. Ő akkor még örömmel látta a 4 barna sávot, de mivel fúrást nem végzett, nem találhatta meg a teljes anyagot. A tudományos leírásban engedtessek meg nekem, hogy néhány paksi érdekességet most megemlítssek.

Bulla professzor a geográfusokra jellemző humorral rendelkezett. A téglagyárhoz legközelebbi kocsmába is gyakorta átugrottak egy pofa sörre.

Ez a kocsmá a Halász Bisztró külön-terme helyén állt annak idején. (Paksi neve is volt, de ezt máshol szíveskedjen a T. olvasó megszerezni. Itt csak annyit a figyelem felhívás érdekében, hogy három hölgy szolgált ki.)

A kutatás a nyári melegben folyt, és a meredek falon való mászkálás a stóbot kellően kifárasztva Bulla professzor monológja így hangzott: "A lösz sárga, a homok barna, mind a kettő le van ..., menjünk a kocsmába!"

Ez a kutatás lényegében felkeltette a kutatók figyelmét a paksi löszre, de a háború miatt a kutatás megrekedt. 1950-től a téglagyári technológia megváltozott. Lépcsős kitermelésre tértek át, és ennek köszönhetően a feltárás a maga teljességében láthatóvá vált a felszín feletti részen. 1953-ban a Magyar Tudományos Akadémia szervezésében beindult a Mezőföld geomorfológiai vizsgálata. Ennek keretében a három kutatócsoport egyike, melyben volt szerencsém földrajz szakos hallgatóként a nyári termelési gyakorlatban részt venni, Pakson a téglagyárnál fejezte be a kutatást. Ekkor készült el a paksi löszfeltárás teljes leírása. Ennek keretében hajtottuk le a fúrót a 102,63 m tengerszint feletti magasságtól 8 m 40 cm-re, amikor előkerült a Günz 1 és a Günz 2 jégkor közötti interstadiális réteg veresbarna erdei talajrétege, alatta pedig a Günz 1 jégkornak az aprószemű folyami homokja, és iszapos folyami homokja, ami az akkori Duna teraszaként képződött. Alóla pedig felhozta a fúrót a Pannon tenger üledékét. Innen kezdve felfelé megtalálható mind a 9 jeges időszak löszlerakódása, közöttük pedig a nyolc felmelegedési időszakból a 7 erdei talaj, illetve a Mindel és Riss közötti időszakból a limonitos folyami homok, ami egyértelművé teszi, hogy ahol folyó vagy patak folyik, ott a mederben nem alakulhat ki erdőszeg.

Ez a történeti kialakulás kronológiája, de még érdemes megvizsgálni azt is, hogy a jelenségnek milyen okai vannak, illetve mit mond a tudomány a jégkorszakok okait illetően? Úgy is feltehetjük a kérdést, hogy tud-e a tudomány válaszolni a kérdésre?

Vissza kell térnünk az 1842-es évhez, és a csillagászat tudorainak a vélemény formálódására.

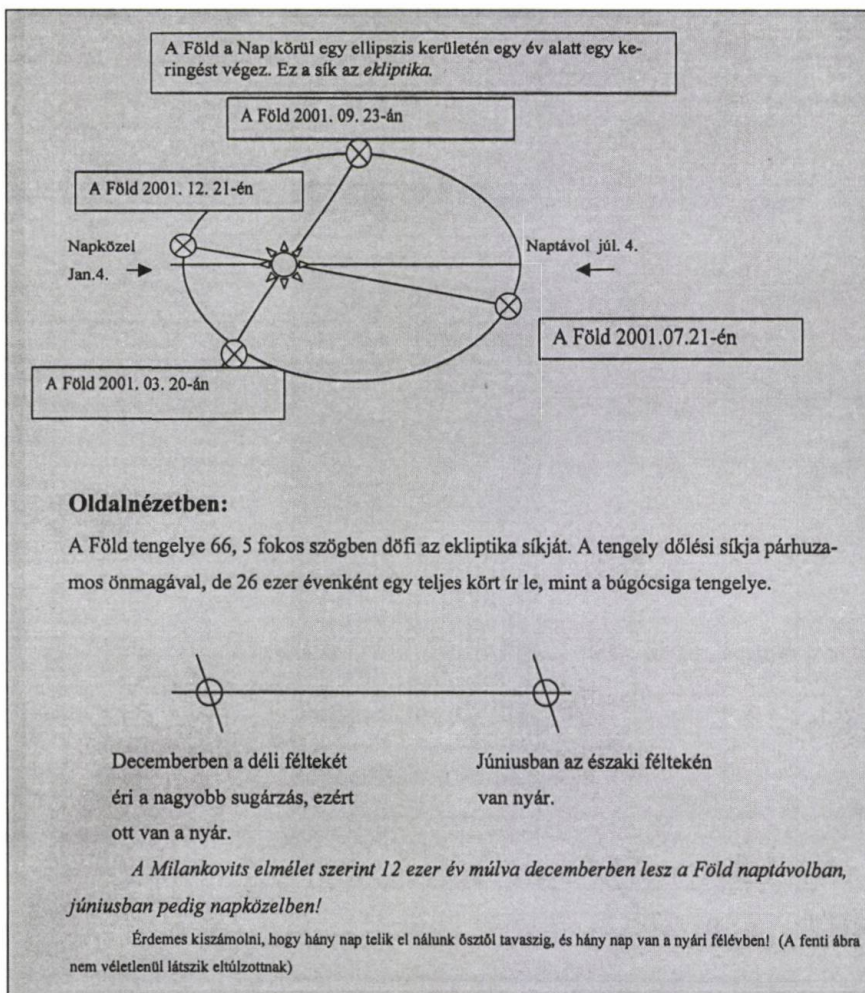
Párizsban Adhemár csillagász magyarázata a következő: A Földön a hőmérséklet a Nap függvénye. A Föld tengelye a földpálya síkjával 67, 5 fokok szöget zár be. Ezért amelyik féltekét a nap sugarai magasabb szögben éri azon a féltekén nyár, az ellenkezőn tél van. Ez a tengely azonban 26 ezer év alatt egyszer körbefordul, de vele ellentétes irányban az ekliptika is körforgást végez. E két változás hatására van egy 22 ezer éves

ciklus. Ebben a 22 ezer éves ciklusban télen hol napközelen jár az egyik félteke, hol naptávolban. Ha 11 ezer éves naptávolsága a téle esik, akkor természetesen nagyobb eljegesedésnek kell lennie. Ezért van a 11 ezer éves jégkor, amit a 11 ezer éves felmelegedés követ, de ez a két féltekén egymással pont ellentétesen jelentkeznek.

Leverrier a számításokat ellenőrizve nagyjából elfogadja Adhémar nézetét, de kiegészíti azzal az adattal, hogy a naphoz való közelkeringének is van egy 100ezer éves ciklusa, tehát 50ezer évig közel keringünk, 50ezer évig távol keringve kevesebb napsugárzás érkezik Földünkre. Számításai szerint 6%-ot is elér a távolsági változás, ami a 150 millió kilométer esetén bizony jelentős 9 millió km-t jelent. Ez

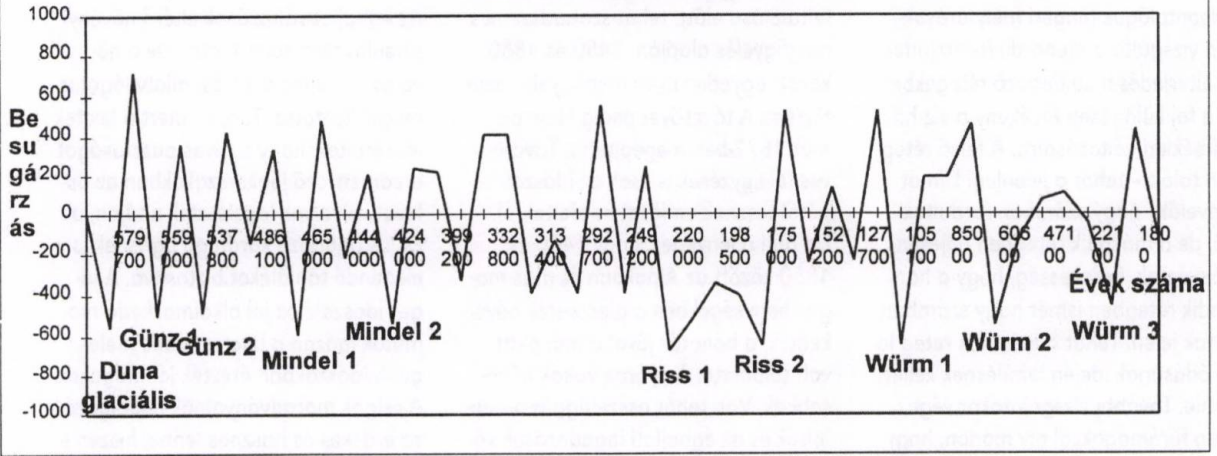
olyan nagy változást mutat a napenergia változásában, hogy indokolhatja a jégkorszakok váltakozását. 1941-ben Milankovits belgrádi matematika professzor a csillagászati adatok alapján kiszámította, hogy a pleisztocénban 9 alkalommal kellett átlépni a jegesedés küszöbértékét az északi féltekén.

Bacsák, a budapesti egyetem klímakutató professzora a Milankovits elméletet saját kutatásaival kiegészítve a tengelyhajlás, a precessió változás és az excentricitás alapján 4 féle klímátípust állapított meg a Kárpát-medencére vonatkozóan, de kutatásainak eredményét a karib-tengeri élővilág változásai is igazolták. Innen kezdve az elméletet a Milankovits-Bacsák elméletnek nevezi a tudományos világ.

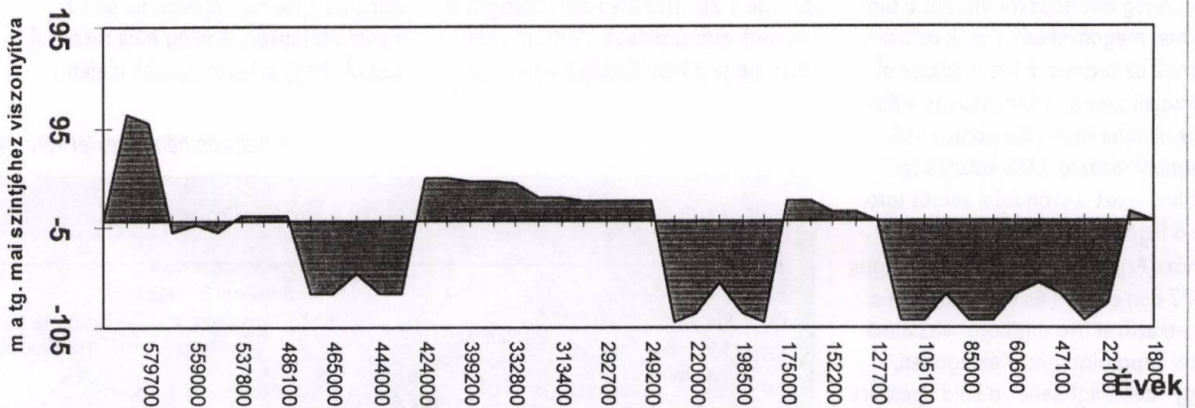

Csillagászati alapfogalmak ábrázolása

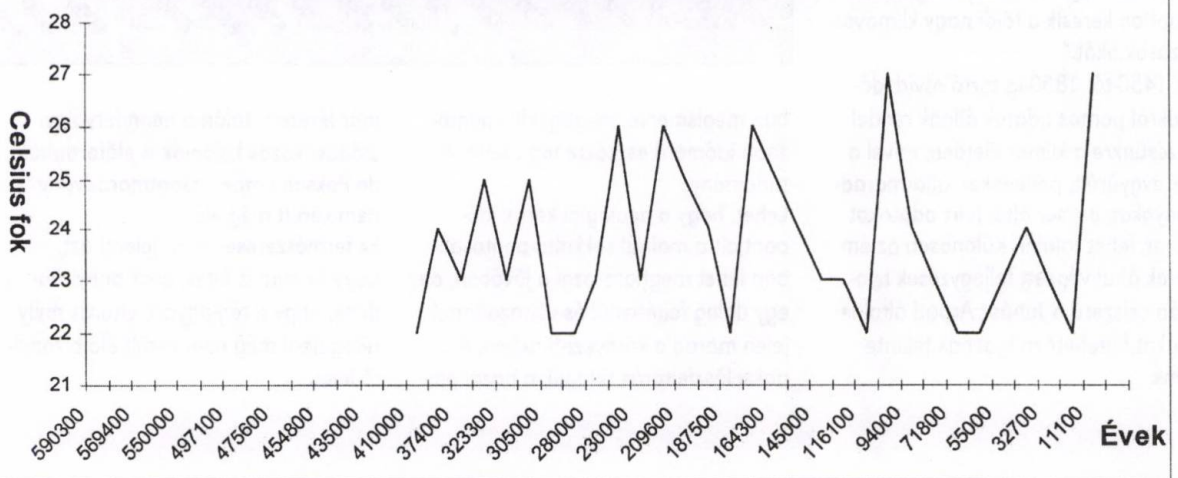
**A Pleisztocén nyári besugárzásának változása 600 ezer évtől a jelenig
(Milankovics - Bacsák elmélet)**

A tengerszint változása a Pleisztocénban

A Karib tenger vízfelszínének hőmérséklet ingadozásai a Pleisztocénban

A tudomány felfedezéseinek hajtómotorja a kételkedés, egy elmélet igaz vagy hamis voltában. Természetesen a Milankovits – Bacsák elméletet is kritikának vetették alá. Schott svéd paleontológus tengeri mélyfúrásokban vizsgálta a menardii foraminiferák elterjedését különböző rétegekben. Ez a faj különösen érzékeny a víz hőmérsékleti változásaira. A felső rétegben talált – tehát a jelenlegi klímát kedvelők - nagy számban fordultak elő, de a második rétegben teljesen hiányoztak. Érdekesség, hogy a harmadik rétegben ismét nagy számban voltak jelen. Tehát a második réteg lerakódásának idején lehűlésnek kellett lennie. További vizsgálatokat végeztek a fúrómagokkal oly módon, hogy az oxigén izotóp mennyiségét mérték. Ennek a lényege az, hogy a hócsapadékban a 18-as O izotóp aránya sokkal nagyobb, mint a tengervízben. A jég olvadásakor viszont a tengerben megnövekszik ennek az izotópnak az aránya. E két módszer alkalmazói szerint a Milankovits – Bacsák elmélet nem elég pontos időmeghatározásra. Más kutatók továbbra is ezt a számítási sémát tartják a legpontosabbnak.

Juhász Árpád neves magyar geológus 1977-ben a "Föld és ég" c. lapban a következőket írta a Milankovits elmélettel kapcsolatban: "Kétségtelen, hogy ezek elégtelenek a Föld egészére kiterjedő nagy eljegesedési időszakok magyarázatára. Éppen ezért az utóbbi időben – elsősorban a napfizika fejlődésével - egyre inkább magában a Napban keresik a földi nagy klímaváltozások okát."

Az 1450-től 1850-ig tartó rövid időszakról pontos adatok állnak rendelkezésünkre a klímát illetően, mivel a fák évgyűrűit, polleneket, állatmaradványokat, ember által leírt adatokat bőven lehet találni. Különösen az emberek által végzett feljegyzések nyomán célszerű a Juhász Árpád által leírtakat feltehetően igaznak tekintenünk.

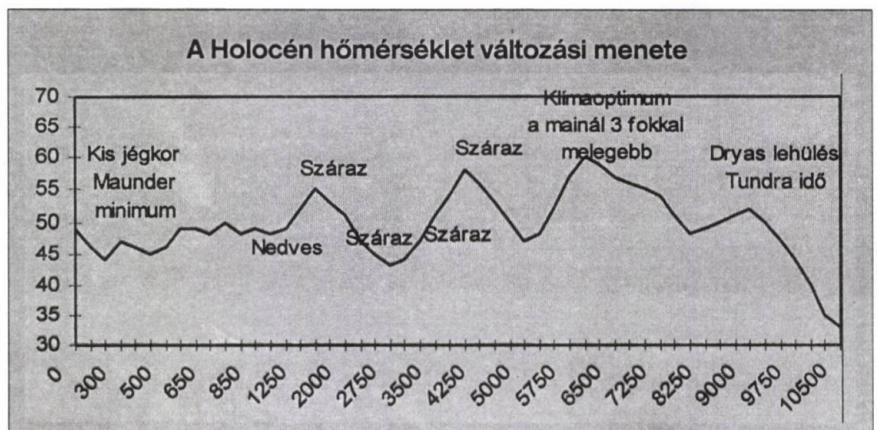
A krónikákban, királyi asztrológusok feljegyzéseiben, de már az ókori feljegyzésekben is gyakorta találni utalást arra vonatkozóan, hogy a Napon foltokat figyeltek meg jóval a távcső feltalálása előtt, tehát szabadzemes megfigyelés alapján. 1450 és 1850 között egyetlen ilyen megfigyelés sem történt. A távcsövet pedig Newton már 1672-ben megépítette. Távcsöves feljegyzések is csak az időszak végéről tesznek említést napfoltokról. De ami a lényeges, hogy 1450 és 1850 között az Alpokban és más magas hegységekben a gleccserek növekedtek, a hóhatár jóval a mai alatt volt található. A nyarak voltak hűvösebbek. Van tehát összefüggés a napfoltok és az éghajlati ingadozások között. Ezt az időszakot "kiszégkorszak"-nak, vagy másként Maunder minimumnak is nevezik. A napfoltokról ma már tudjuk, hogy van egy 11 éves ciklus, de a 70- 100 éves ciklikusságra is vannak már utalások. Várható valóban, hogy a Nap fizikáját egyre job-

isztocén könyvlapjai. Erről a történe-
sek egymásutánjai egyértelműek, az is tény, hogy a könyvlapok írója az éghajlat jelentős változásainak soroza-
ta.

Az éghajlat-változások eltérő növényi társulásokat hoztak létre, de a növényzeti változás az ősi állatvilágot is megváltoztatta. Tudjuk, mert a leletek előkerültek, hogy a füves pusztaságot eredményező jégkorszakokban az ősllovak, bivalyok legelésztek e tájon, a csúcsragadozó kardfogú tigrisnek is elegendő táplálékot biztosítva. A jéges időszakhoz jól alkalmazkodó mamutok igazán a ligetes erdős melegebb időszakban érezték jól magukat. A csigák maradványainak feldolgozása érdekes és hasznos lenne, hiszen e fajok elterjedése és tömeges pusztulása az elmélet bővítése szempontjából kívánatos.

Amit sajnos idáig nem sikerült megtalálni, az a Homo Sapiens, az ember nyoma tájunkon. A világ más részéről tudjuk, hogy a jégkorszakok idején

A Holocén hőmérséklet változásáról

ban megismerve, megfigyelve pontosabb időmérő eszközre fog találni a tudomány.

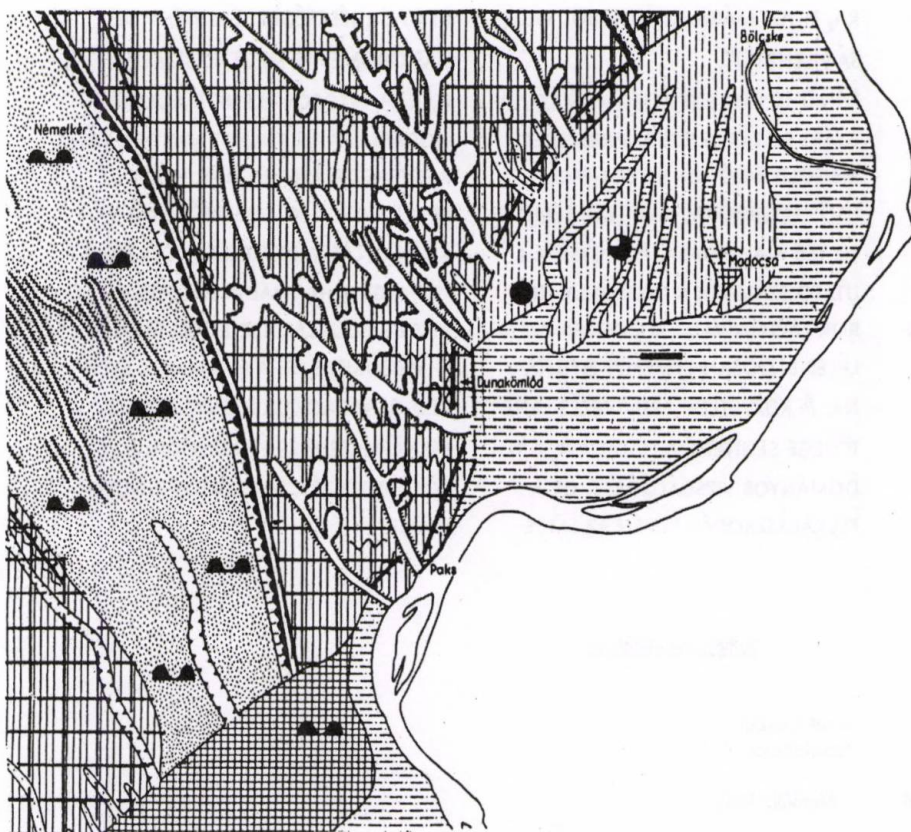
Lehet, hogy a geológiai korok időpontjait a mainál sokkalta pontosabban lehet meghatározni a jövőben, de egy dolog feltétlenül és változatlanul jelen marad a környezetünkben: A paksi löszfeltárás rétegei, a hazai ple-

már létezett, talán a neandervölgyi előddel közös kolóniák is előfordultak, de Pakson emberi csontmaradvány nem került még elő.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy itt nem is éltek, csak annyit tudunk, hogy a téglagyári feltárás mély rétegeiből még nem került elő bizonyító lelet.

Paks geomorfológiai térképe

KÉPZŐDMÉNYEK FORMATIONEN ФОРМАЦИИ

P		Dolomit, mészkőkvérv, gipszes Dolomit- und Kalksteinschutter, (territ) Доломитный, известково-гипсовый обвал
L		Polyóváti kavics Flussschotter
I		Polyóváti homok (murva) Flusssand (grünig) Речной песок (хрякватый)
S		Türkösi lösz Turscher Löss Тюркский лёсс
Z		Jótokos lösz Bantiger Löss Песчаный лёсс
O		Lőcsői homok Lössiger Sand Лёссовый песок
C		Lőcsői homok, alatta polyóváti homok Lössiger Sand, darunter Flusssand Лёссовый песок или речной песок
N		Lőcsői homok, alatta polyóváti homok Lössiger Sand, darunter Flusssand Лёссовый песок или речной песок
H		Ártósi lösz Durchgeschwemmter Löss Перемытый лёсс
O		Ártósi homokos lösz Durchgeschwemmter sandiger Löss Перемытый песчаный лёсс
L		Ártósi homokos, agyagos lösz Durchgeschwemmter sandiger, toniger Löss Перемытый песчаный, глинистый лёсс
O		Ártósi lösz, kőzetdarabokkal, kavicsokkal Verfesteter Löss, mit Gesteinsgeräten Schotter mit Ablagerungsterrassen Perelomennyy granitnyy лёсс с обломками скалы
C		Hódmezővári homok Blugger Sand Золотый песок
E		Iszap Schlamm Ил
N		Hozott iszap, iszapos homok Bantiger Schlamm, schlammiger Sand Песчаный ил, илистый песок
		Lejtőszirtök Abhangsteine Обвалы на склоне

PLEISZTOCÉN FORMÁK

PLEISTOZÄNE FORMEN

	Felülérési (árpilvostok-, középpilvostok-, újilvostok) völgy (homokos sílyvölgy) Aufgehobene Tal (all-, mittel- und neu-pleistozän) (Lösskaeltung) Замысловая (аревалыстовочная, средне-лейстовочная и новоплейстовочная) долина (продольные погружения)
	Élővízlejtés eróziós völgy Vertikale Erosionslösser Лёссовая эрозийная долина
	Élővízlejtés meder Vertikale Waasserbett Mäandriertes Ruzlo
	Újilvostokos terep Neupleistozäne Terrasse Новолейстовочная терраса

	Tektonikus lejtő és roppan Tektonische Stufe und Riss Тестинические осани и ривки
	Pályázósított átalakított tektonikus lejtő és roppan Durch Denudation umgebildet tektonische Stufe und Riss Преобразованные денудаций тектонические осани и ривки
	Vetőlejtés Versenkungen Сбросы
	Újilvostokos süllyedés Neupleistozäne Senke Новолейстовочное погружение

HOLOCÉN FORMÁK

HOLOZÄNE FORMEN

	Erdős völgy Erosionstal Эрозийная долина
	Vetőlejtés alávezetett eróziós völgy Durch Versenkungen angelegtes Erosionstal Предчертаненная сброс эрозийная долина
	Terrasz Terrassen Терраса
	Aszáp völgy Trochentali Sухая долина
	Korrázsió völgy Korrasionstal Корразионная долина
	Komplex eróziós völgy Tal komplexer Entstehung Долина комплексного происхождения
	Lapos süllyedésként Flaches Senkungstäl Flaches погружение

	Völgymedence Talboden Дольный бассейн
	Denudációs lejtő Denudationsabhang Денудационный склон
	Akkumulációs lejtő Akkumulationsabhang Аккумуляционный склон
	Aluvialisó sík Ag Aluvialebene Аллювиальная ровнина
	Ömlesztő part Ufer Обвалный берег
	Lőcsői völgy Lössal Lössovály Doлина

	Bunyás Erdősök Umklee
	Lőcsői, vana sít, Lössdoline, Uvalde usw. Лёссовая долина, увалка и т. д.
	Lőcsői völgy Löss-Höhle Лёссовая логовина
	Lőcsői, kőzetdarabokkal, kőzetdarabokkal Lösser, Lösser mit Gesteinsgeräten Лёссовый овраг, лёссовая неровнина
	Jelenkori süllyedés Flaches Senkung Spreizung погружение
	Jelenkori kiemelkedés Hohe Erhebung Современное возвышение
	Hozott formák Sandformen Песчаные формы

MIÉRT IS ÍRTAM LE EZT A KIS ISMERTETŐT?

EGYSZER VOLT EGY ÁLMOM....

AZ 1989-BEN MEGJELENŐ SUPPLEMENTUM I KIADVÁNYÁNAK ELŐSZÁVÁBAN ÍRTAM IS ERRŐL AZ ÁLMORÓL. AKKOR A LUSSENIUMI ÁSATÁSOK KEZDŐ SZAKASZA ZÁRULT LE. ÉKKOR ÁLMODTAM ARRÓL, HOGY A PAKSON ELŐKERÜLT MÚLTBELI KINCSEK MEGÉRDEMLÉNÉNEK EGY ÁLLANDÓ MÚZEUM LÉTESÍTÉSÉT. NAGYON NAGY BOLDOGSÁG SZÁMOM-

RA, HOGY MÁRA AZ ÁLOMBÓL VALÓSÁG LEHETETT.

MOST IS VAN EGY ÁLMOM! A TÉGLAGYÁRI FELTÁRÁS EGY KIS RÉSZÉBEN MEGOLDHATÓ LENNE EGY FALÉPCSŐS FELJÁRÓVAL KIÉPÍTETT BEMUTATÓ TÉR KIALAKÍTÁSA. AZ EGYSZERŰ UTAZÓ SZÁMÁRA A GEOLÓGIAI KÖRÖK LAPJAIN VALÓ KÖZVETLEN SZEMÉLYES BIZTOSAN ÉLMÉNYT NYÚJTANA. A KÖZVETLEN ÉRINTKEZÉS LEHETŐSÉGE SEGÍTENÉ A HALADÁST, A TUDOMÁNYOS VIZSGÁLÓDÁST, DE A FELKAPASZKODÁS RÉVÉN AZ EMBE-

REK AZ EGÉSZSÉGET JELENTŐ MOZGÁS ÖRÖMÉT IS MEGTAPASZTALHATNÁK. A TETŐRŐL ELÉNK TÁRULÓ PANORÁMA KÁRPÓTOLHAT MINDEN FÁRADTSÁGOT. ÚGY ÉRZEM, HOGY MOST, VAGY A KÖZELJÖVŐBEN A VÁROSNAK LESZ ARRÁ ELEGENDŐ EREJE, HOGY A HARMADIK ÉVEZREDBEN, A TÖBB SZÁZEZER ESZTENDŐ EMLÉKEIT MEGŐRIZZE, ÉS A HARMADIK ÉVEZREDE GENERÁCIÓJA IGÉNYEIBEN IS FELNÖVEKSZIK ÉS ÉRDEKLŐDIK A FÖLD BOLYGÓ CSODÁLATOS KINCSEI IRÁNT.

Felhasznált irodalom:

Acsádi Gabriella:	A paksi löszfal Szakdolgozat 1998
Ádám László, Marosi Sándor, Szilárd Jenő:	A Mezőföld 1955
Bendefy dr.- Benda László:	A magyar föld és története 1934 A Magyar Etiópiai Expedíció Országos Bizottságának kiadása
Felix R. Paturi:	A Föld krónikája Officina Nova 1993
Juhász Árpád:	Az Antarktisz és a jégkorszakok Föld és ég (1977. XII. évf. 2. sz.
Juhász Árpád:	Magyarország közzétípusainak időbeosztása és szerkezete lemeztektonikai értelmezés szerint Változó világ TV-TIT Szabadegyetem 1977.
Németh Imre, Somogyi György, Koch József:	Paks Monográfiája 1976
Pécsi Márton:	Negyedkor és löszkutatás Akadémia Kiadó 1993
Simon Mitton:	A nappali csillag Gondolat kiadó 1986
Vadász Pál:	A paksi téglagyár löszfalának ismertetése A MCSE Paksi Helyi Csoportja Tájékoztatója No.11.

■ *Vadász Pál*

KikeletkéNEK
Ella Gabrihoz

Mellőlem már elsietnek az esték,
s nem köszönnek vissza az éjszakák.
Minden nappalom olyan,
mintha utoljára hallanám
a kikeletké szép szavát.

Úgy voltam, hogy nem lehettem,
már mindentől menekültem
szélringató halál felé.

Majd egy teleholdtól
eltévedt fényben,
mint fülemüle-falevél
földre szálltál, elem jöttél,
márvánnyá merült
egy csillagban megeredt pillanat,
mikor megláttalak.
Aztán túl az első ölelésen
melled itt maradt,
illata mintázta minden álmom.
Hittem a legboldogabb vagyok a világon.

Nyugodtan hevertem le az ágyra,
mert tudtam, másnap reggel
petúnia pillant a napvilágra,
melyben mi is élünk,
Te, e virágot mindenséggé mosolygó Drága.
Nyugodtan írhattam le mindezt
nem is olyan rég,
de most tenyeremben ring
a megriadt ég,
akár az úr harmatától
egy elázott veréb.
Elmentél...

Dalolatlanul
szállt vissza a fára
a fülemüle-levél,
alkonyt beszél a szél,
s a cseresznye pírja
arcodról rászállt
erre az ártatlan papírra.
Búcsúzik a fény.
Elmentél.

Hittem, a szívünk
Isten méltó temploma,
s hogy harangja majd
nem ver félre soha,
de az erdőt
avarba varrta a zúzmara.

Mellőlem elsiető esték,
éjszakák...
Falevél,
pír,
papír,
fény.
Elmentél.

PATAKI CSABA

Kezedben fegyver

Kezedben fegyver, mögöttem halál,
Előtted áll néma gyász.
Anyád sírva vár, kezében szép virág,
Sírodra gyűjti már.
Kezedben fegyver, mögöttem halál.

Édes emlék

Édes emlék mily szép vagy!
Rádgondolva felejtem gondomat,
Borzongatod testemet, lángra gyújtod szívemet!
Két kezemmel öllelek, csodálom a szemedet,
Édes emlék mily szép vagy!
Rádgondolva feledem gondomat.

Tiltott gyümölcs

Asszony Ő, kiért dobban a szívem.
Testem lelkem beleremeg érte.
Ó te, te vak végzet, miért, miért...?
Testem miért áhít oly nagyon Téged?
Tán mert tiltott gyümölcs lenne lényed?!

Vágyak vágya

Lennék Én lány szellő, tomboló orkán,
Szilaj, vad, izzó láva, vágyad önző vágya!
Csókolnám a szádat, melled s minden porcikádat.
Ó, hogy időznék ágyékos árnyékában.

Érzés

Kérdések végtelenje árad rám!
Miért, hogyan tovább? Kié a világ?
Jó lenne veled találkozni már, ölelni vigyázni rád!
Nem értem mit tettél velem.
Hol szorongok, szenvedek, hol röpködök kék felle-
geken.

Anyám, Gyermekek!
Gyermekek, Anyám!

Apró lelkek, piciny kezek,
Felnéznek Rád... Sose feledd!!
Gyermekek Ők, az élet értelmei,
A Gondoskodás elkél nekik!

Meghálálják! nyújtják kezüket,
Neked adják önzetlen szeretetüket!
Ők a gyermekek, kik megvilágítják életed!
Kik örömet, bosszút egyformán adják Neked.
Mert szeretnek, keresik határaikat,
Meddig mehetnek el?
De bármit is tesznek, este kérik szerető tested,
Puha kezed, simogató szemed!
A béke ekkor már köztetek lebeg,
Kisimult arcotok a megnyugvást tükrözi!
Kisimult arcotok a megnyugvást tükrözi!
Az örök erőt, mi mindennél erősebb,
az összetartozást.
Anyám, Gyermekek!
Gyermekek, Anyám!

Múlt és Jelen

Oly szép volt a kezdet.
Kezed, kezembe rejtetted el.
Némán vágytál Rám...
Nem kívántál mást!

Most már távolba tűnsz,
Nincs köztünk szerelmi tűz!
Végtelent korbácsolt közénk az éj,
Ez itt... itt most véget ért.

SZARKA JÓZSEF

Éjszaka levelet írtam

Egész éjszaka levelet írtam,
 összezárt fogakkal rajzoltam
 a hangtalan szavakat,
 odalökve egy réges régen halott
 barátom mellé
 kinek arcát önkéntelenül,
 remegve fésülte ki a sötétségből
 ujjaim fésűje.
 Csöndességemben riadtan jártak
 a rovarok bársonyos lépteit.
 Sohasem hittem,
 hogy a félelem úszni tanítani is tud,
 úszni a sötét terek halk hullámai közt,
 remegni elmúlt idők
 árnyakat sóhajtó oda-vissza útjain.
 Soha nem ragaszkodtam
 még úgy az élethez, mint éjszaka,
 amikor levelet írtam
 egy réges régen halott baráthoz.
 Soraim bejárták az ellobogott ismerős
 esők romjait,
 porba hullt szelek hervadó
 pihegéseit közt bolyongtak a papír végtelen,
 sivár sivatagán át.
 Egész éjszaka levelet írtam,
 levelet, melyet nincs hová elküldenem,
 nincs út, irány sincs oda, ahová szántam,
 hát hagytam elhamvadni
 a lánghajú hajnal tűzében.

PFEIFFER FERENC

Elmentél

Elmentél tőlem, mint ősszel
fákról a levelek.
Meddig várjak rád,
míg újra tavasz virrad?
Éjszakák, nappalok tűnnek el.
Miért vannak a nappalok
és a rút éjszakák?
Végleg elmentél, vagy csak itt
hagytál?
A mostoha sors...
Csalódás.
Többé nem álmodom.
Talán felébredek.

Álom

Meghalni jobb mint búcsút venni
attól akit szeretünk,
mert az okos szívtépő sóhajtás,
az elválás szívtépő fájdalom.

Elhervadt virág

Ne sirasd a virágot
hiszen a földre hull.
Ne fájjon semmi sem.
Csalódtunk és porrá leszünk.

Jégszívű angyal

Hirtelen megszerettelek talán?
Szomorú volt nélküled az éjszakám.
Gyere, s ha tudsz, újra szeress,
nélküled az életem oly üres.
Nem ezt ígérted nekem.
Csak egy szót, megértem én:
Légy enyém.

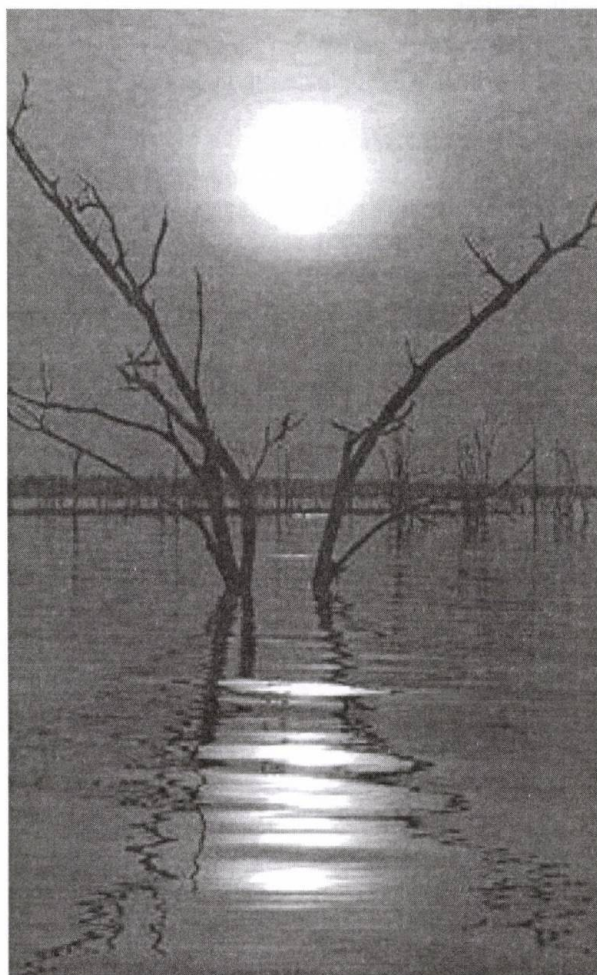
BOGNÁR JÓZSEF

Idő

Unottan lépked a pálcika,
tudja tán, mit zakatol.
Sorsot és jövőt diktál
- valahol.

A múlt zenéjére járja
saját kis táncát,
de jövővel töri meg
halvány arcát.
Körbe szorított élet
hajtja untalan, keresi
a választ hasztalan.

Meghalni nem tud,
de pihenni fog.
Te? Vagy én?
Győzzön a jobb.

Álmok

tűzzománokban

Nagné Kiss Mariann a képzőművészet egy ritka, különleges szép ágával, a tűzzománcozással foglalkozik. Munka mellett, kedvtelésből rajzol, fest, és munkálja, alkotja tűzzománc képeit.

Számára ez hobbi, kikapcsolódás. Férjével 16 évvel ezelőtt, ifjú házasként érkeztek Paksra Nyírbátorból, mindketten az atomerőműben dolgoznak. Két gyermekük van, a 6 éves Zsófia és a 13 éves Marci.

Nappali szobátok falát igen sok művesen készített alkotásod díszíti. Látszik, hogy nem vagy kezdő. Mikor, hogyan ismerkedtél meg a tűzzománccal?

Történetem a gyermekkorba nyúlik vissza. Már általános iskolában felfigyeltek tanáraink rajzkészségemre, ügyességemre, és különböző pályázatokra küldték be rajzaimat. A gimnáziumban is remek rajztanárom volt Makrai Zsuzsa képzőművész személyében, aki a szárnyai alá vett. Az ő indíttatására kezdtem el felnőtt képzőművészeti stúdióba járni, és itt ismerkedtem meg a tűzzománcozással. Ez a közösség nagy sikerrel, szép eredménnyel működött. Még Paksról is visszajártam, főként eleinte, amikor gyakrabban utaztunk haza Nyírbátorba. Ilyenkor igyekeztem egy napot a stúdióban tölteni (konzultáció, tervek korrigálása, alkalmanként kész képek kiégetése). Később már csak a nyári táborokba mentem, de végig tagja maradtam a stúdióknak, egészen a néhány évvel ezelőtti sajnálatos, úgymond (gazdasági okok miatti) megszűnéséig.

Mivel foglalkoztatok a stúdióban?

Nagyon sok mindennel, mert rendkívül jó mestereink voltak, mint Bodó Károly és Józsa János festőművészek. Először csak rajzolgattunk, majd festettünk, akvarelleztünk. Mindent kipróbáltam, a linómetészt, olajfestést és rézkarcot is, de legközelebb a tűzzománc áll hozzám. Amikor a tűzzománccal foglalkozni kezdtünk, 1980-81 körül, még kevésbé volt elterjedt nálunk. Az első munkákat még vaslemezre készítettük, ma már inkább vörösrézre (dolgozunk) dolgozom legtöbbet. Megismertük a limogesit (festett), a sgraffito, a rekesz, ill. a sodrony zománctechnikát, és még sorolhatnám. Emlékezetes tanítómestereink voltak. Mint előbb említettem, nagyon sokat tanultam Makrai Zsuzsától is, ő indított el ezen az úton. Igazából Józsa János festőművésztől tanultuk meg a tűzzománcozást. Tudatosította bennünk az anyagot, azt, hogy miként lehet vele bánni, dolgozni. Rengeteget tanultunk, fejlődöttünk, és nagyon jól éreztük magunkat a stúdióban, ami csodálatos környezetben, egy templomkertben volt. Már maga hely hangulata is lelkesített, szárnyalásra készítetett. Kiállításokat rendeztünk, és számtalan helyre meghívtak bennünket.

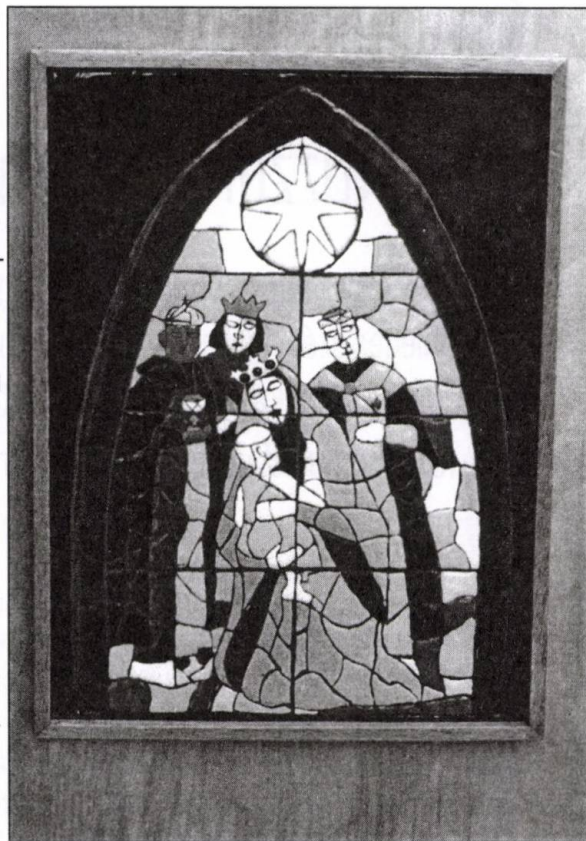
Minden nyáron kéthetes országos ill. nemzetközi táborokat szerveztek, ahova neves előadók, művészettörténészek, művészek jöttek. Köztük volt Morelli Edit, akinek rengeteget köszönhetek. Ő valami különös átélést, lelkesedést plántált belénk. Belevitt bennünket a technikai mélységekbe, megtanította, hogy érezzük az anyagot, amivel dolgozunk. Rendkívüli emberekkel találkoztunk, tehetséges művészek-től, és persze egymástól is tanultunk ezekben a nyári táborokban.

A gimnázium után hogyan folytatódott a pályád?

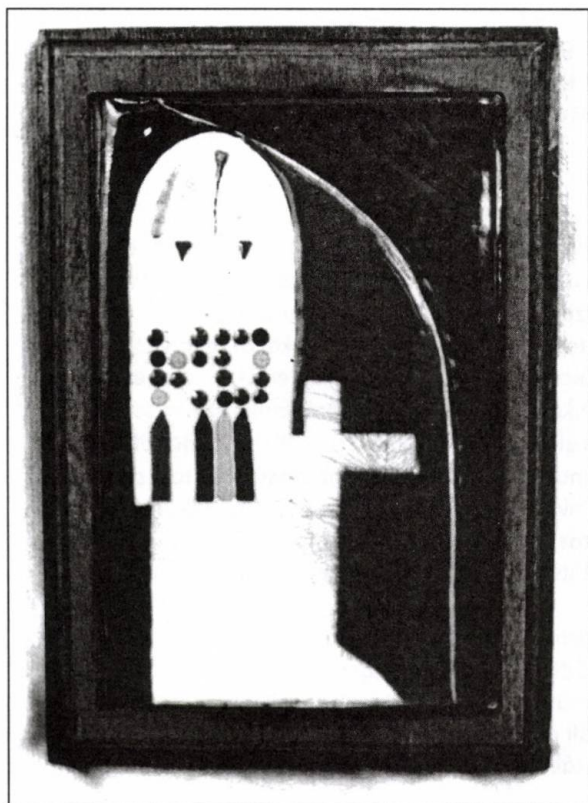
Szerettem volna tovább tanulni, de sajnos vagy a nagyszámú túljelentkezés, vagy éppen egy-két pont hiánya miatt nem vettek fel. Szívesen emlékszem vissza arra az időszakra, amikor gyógyepedagógiai intézetben tanító- és gyermekfelügyelőként dolgoztam. Még a stúdióban ismertem meg barátnőmet, Rohály Máriát, aki szintén itt dolgozott, és rajongott a tűzzománcért. Ő a nagyobbaknak vezetett rajzsakkört, én a kicsiknek. Sokat dolgoztunk együtt. A gyermekek nagyon hálásak a törődésért, örömmel veszik az odafigyelést, imádtam őket. Időközben párom, akivel már a gimnáziumban összeismerkedtünk, leszerelt a katonaságtól, és összeházasodtunk. Fialok lévén, kerestük jövőnk jobb lehetőségeit, és így kerültünk Paksra. Nem bánom, hogy eljöttünk, csak a stúdiót sajnálom. A mai napig nagyon jó a régiekkel összejönni és emlékezni.

Itt Pakszon találtál művészeti szakkört vagy szakmai segítséget?

Több helyen is érdeklődtem, de csak gyerekekkel foglalkoztak. Kicsit sajnáltam, mert szerettem volna megőrizni és továbbvinni azt a készséget, tudást, gyakorlatot, amit az ottani stúdióból hoztam magammal. Végül is nagyon nem bántam, mert egészen 1999-ig visszajártam Nyírbátorba, tar-

KIRÁLYOK IMÁDÁSA (Techn.: Limogesi zománc - vas)

ENTERIŐR (Techn.: Limogesi zománc - réz)

tottam a kapcsolatot a stúdióval, és ott mindig hasznosan töltöttem az időt, tanultam, fejlődtem és feltöltődtem. Itthon rajzolgotok, és mostanában, ha időm engedi, főként zománcterveket készítek.

Mitől szép a tűzzománcozás?

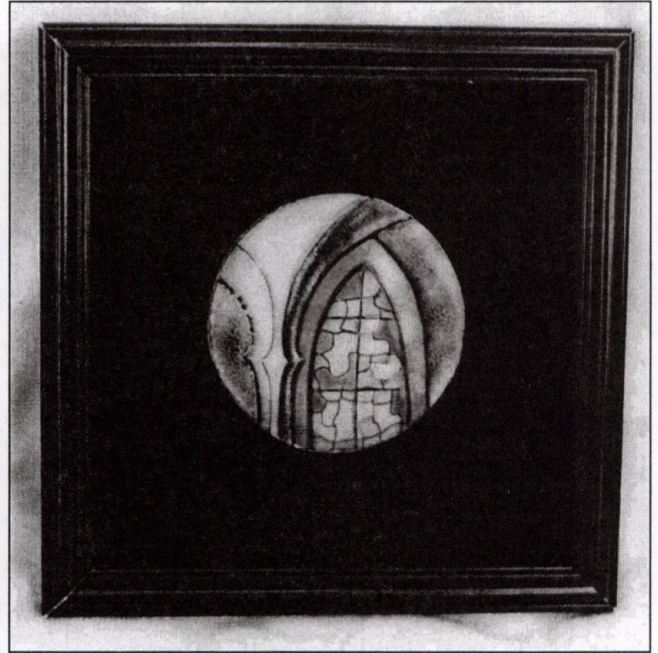
Fantasztikus élmény, amikor az elképzelésemet, az álmomat látom a tűzzománc képben megvalósulni. És amikor az elkészült kép éppen olyan, vagy még szebb annál, mint amilyent elképzeltem, az csodálatos érzés. A tűzzománcozás összetett munka, és vannak kemény oldalai is. Sok munkát vesz igénybe, pl. a színminta elkészítése, mert sok színnek kell megismerni az olvadáspontját, az égetés utáni színt, és a színek keverhetőségét. Ezt mindenképpen meg kell csinálni. Legalábbis az elején nagyon tanácsos. Az ötvösséghez is érteni kell egy kissé. Nálam az egész zománcozás úgy indul, hogy gondolatban tervezgetek, az agyamban forognak a képek, az ötletek, majd mindez letisztul, és kezdem elővenni a papírt. Firkálgatok, rajzolgotok, s közben az a vázlat, kép születik meg, jelenik meg előttem a papíron, amit kigondoltam, elképzeltem. Sok rajz- és színvázlatot készítek, többféle árnyalattal, variációval. Magával ragadó élmény az a folyamat is, amikor a vö-

rösréz alapra felrakott festék, ami ekkor még izsapszerű anyag, megszárad, majd az égetés során az egész felületen egyszer csak megtöredezik a festék, aztán vörösben izzik, majd megcsillan a teteje, és finoman egybeolvad. Amikor a kemencéből kivesszem, még vörösben izzik az egész, de pár perc után kezdenek előjönni a színek. És ekkor jön a csoda! Rácsodálkozom arra, hogy az álomom megjelent, a kép, ami a gondolataimban volt, valóra vált, és hogy mindezt én, magam alkottam. Nem találok szavakat arra, hogy ez milyen érzés, ezt át kell élni. Izgalmas, fantasztikus dolog. Boldog vagyok, hogy ezt művelhetem.

Melyek a kedvenc témáid?

A zománcozást én a középkorhoz kötöm, az egyházi motívumokhoz, a gótika szimbólumaihoz. De úgy is mondhatnám tiszta nagybetűvel, hogy A GÓTIKA. Nagyon szeretem ezeket, hozzám nőttek, ebben gondolkodom. Voltak és vannak más jellegű próbálkozásaim, ezt mutatja a "Táncos", vagy a "Híd a zavaros víz felett" c. munkám. Kipróbáltam, és még szeretnék kipróbálni több új technikát is.

GÓTIKA (Techn.: sgraffito - réz)

Gondolom, volt, aki szeretett volna vásárolni képeidből.

Az eddig készített képeim mind hozzám nőttek, mindnek van egy története. Ezért eladásra nem is gondoltam, és nincs is annyi, hogy kiválaszthatnék közülük olyat, amitől megválnék. Én mindig arra töreksem, hogy szép, igényes munka kerüljön ki a kezem alól. Ezért beleadom az összes tudásomat, mindent, ami bennem van. Emiatt van az is, hogy minden képemet zsűriztetem. A zsűrizés sokat jelent számomra. Ez megmérettetés, értékelés, a szakma részéről az amatőr művészek munkájának elismerése. A nyírbátori stúdióban gyönyörű művek születtek. Minden alkotásunkról fotót készített a stúdió, amit a mai napig őriz.

A nagyközönség előtt hogyan mutatkoztatok be?

A stúdió minden év végén rendezett egy nagy kiállítást az adott év alkotásaiból, egy-egy darabot pedig külön be kellett adni az állandó kiállítás számára. Nyírbátorban eddig minden évben megrendezték a zenei napokat, és mindig felkértek bennünket, hogy erre az alkalomra, zenei témával kapcsolatban készítsünk képeket. Sajnáltam a remekbe sikerült darabokat odaadni, de láttam, hogy mennyire örülnek neki, és ez kárpótolt mindenért. Nagyon jó érzés, mikor a kiállításon nézem az emberek arcát, és azt olvasom le róluk, hogy tetszik nekik, amit látnak. Az is felemelő érzés, ha a barátaink érdeklődnek és gratulálnak. Volt kiállításunk Nyírbátoron kívül Vásárosnaményben, Debrecenben, Budapesten, Vácon, Szekszárdon és még sok helyen, többek között a határon túl is.

A szekszárdi kiállítást látták az itteni ismerősök?

Nem tudtak róla, mert nem propagálom, hogy ezzel foglalkozom. Csak a szűkebb baráti köröm és közvetlen munkatársaim tudnak a tűzzománc képeimről.

MÁRIA (Techn.: sgraffito - réz)

Milyen terveid vannak?

Szeretném, ha őszre elkészülne a műhelyem, itthon. Már nagyon várom, hogy újult erővel belevessem magam a zománcozásba, és új, friss dolgokat alkossak. Gyermekeink is várják, ők is szívesen próbálkoznának. Amíg kicsik voltak és itthon voltam velük, volt időm rajzolni, vázlatot készíteni (főleg a fiam mellett). Marcit el is vittem magammal egyszer egy táborba, és munkáját kiemelték a stúdió gyűjteményébe. Büszke vagyok rá. Nekem a tűzzománc nagyon sokat jelent, ha valami bánt, akkor elkezdek rajzolgatni, gondolatban terveket készíteni, olvasgatom a művészeti újságokat, könyveket, vagy nézegetem a képeimet. Szeretem a tűzzománcozást. Jó érzés, ha az ember hagy valami szépet maga után. Az alkotás öröme nem mindenkinek adatik meg, én boldog vagyok, mert nekem megadatott.

Gratulálok, sok szép sikert kívánok további munkáidhoz, művészi pályádhoz!

■ Lovásziné Anna

PAKSI MÚZEUMI FÜZETEK 1. PAKS, 2000.

BEKÖSZÖNTŐ

A PAKSI VÁROSI MÚZEUM MINDÖSSZE 6 ÉVES MÚLTRA TEKINTHET VISSZA. EZ IDŐ ALATT KÉT ÖNÁLLÓ KÖTETET JELENTETETT MEG: A "PAKS HATÁRÁNAK VÉDETT NÖVÉNYEI" VALAMINT A GYERMEKEKNEK SZÓLÓ "KIÁLLÍTÁSNYITOGATÓ" CÍMŰ KIADVÁNYT. EMELLETT MÁR RÉGÓTA FELMERÜLT EGY OLYAN TUDOMÁNYOS SZOROZAT ELKÉSZÍTÉSÉNEK IGÉNYE IS, AMELY IDŐRŐL-IDŐRE MEGJELENVE A PAKSON ÉS KÖRNYÉKÉN FOLYÓ RÉGÉSZETI, NÉPRAJZI, HELYTÖRTÉNETI KUTATÁSI EREDMÉNYEK KÖZLÉSÉNEK ADNA TERET.

A NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA ÁLTAL KIÍRT PÁLYÁZAT ELNYERÉSE LEHETŐVÉ TETTE AZ ELKÉPZELÉS MEGVALÓSULÁSÁT. A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉHEZ EZEN KÍVÜL A PAKSI ATOMERŐMŰ RT. ÉS A PAKSI RUHAIPARI SZÖVETKEZET JÁRULT HOZZÁ.

MINDEZEN TÁMOGATÁSOKNAK KÖSZÖNHETŐEN LÁT NAPVILÁGOT A PAKSI MÚZEUMI FÜZETEK SZOROZATNYITÓ ELSŐ KÖTETE.

VÁRADY NÉ PÉTERFI ZSUZSANNA
IGAZGATÓ

A rövid beköszöntőből megismerhetjük a megjelenés körülményeit. A füzet Bencze Barnabás, Beszédes József és Buzás Gergely tanulmányát tartalmazza. Mindhárom írás a paksi köveket szólaltatja meg: a római-, a későgót- és a középkori kőmaradványokat. Az élvezetes írások a lapidárium anyagának megértését segítik.

SZEMELVÉNYEK SÁRSZENTLŐRINC

MÚLTJÁBÓL KIAD.: Sárszentlőrinc, Ev. Egyházközség, a Zsivora György Népfőiskola Alapítvány 2000.

A megyeszerte tudományos munkásságáról is ismert ny. ev. lelkes, Csepregi Béla és leánya, Karl Jánosné Csepregi Erzsébet szerkesztette az új sárszentlőrinci kiadványt.

A könyv első fejezetében Csepregi Béla írásait és előadásainak szövegét olvashatjuk. A változatos és gazdag anyag szól a községben működő lelki és szellemi nagyságokról, évfordulókról, jeles eseményekről. A népfőiskolai előadások anyagát is itt olvashatjuk. A második fejezet az ev. egyházközség történetéről szóló írásokat gyűjti csokorba. Viharos és boldog idők történéseiről olvashatunk; a hitéletéről, dalárdáról, nőegyleti munkáról...

Gazdag névjegyzék, fényképanyag, a sárszentlőrinci földrajzi névanyag és a ragadványnevek jegyzéke teszi nagyon élővé, szemléletessé és olvashatóvá. Kívánom, szerezzon annyi élményt és örömet a könyv a község mai lakóinak, mint nekem.

***

Nagydorogi szerzők tollából két kötet látott napvilágot a közelmúltban. Dobri István a helyi iskola történelem tanára a község krónikáját írta meg, Horváth István tsz-elnök pedig a megye lovas életét.

DOBRI ISTVÁN A MI TELEPÜLÉSÜNK - NAGYDOROG KIADÓ: D. I., 2000.

A millennium évében megjelent szép kivitelű könyv szerzője először csak kis füzetnyi kiadvány megírását tervezte. A kutatás során megismert gazdag forrásanyag készítette "igaz könyv" megírására. A település földrajzi adottságainak felvázolása után rövid településtörténeti áttekintést talál az olvasó gazdag névjegyzékkel, levéltári iratok eredeti bemutatásával, fényképekkel.

Külön fejezetet szentel Nagydorog legnagyobb birtokos családjának, a Széchenyieknek, majd a népesség, egészségügy, egyházak, gazdaság stb. helyzetét taglalja változatlanul sok hivatkozással, illusztráció-

val. Hangulatos és kormegelevenítő a sok korabeli kézirat és fénykép.

A krónika a nagydorogi életről az 1946 utáni időkből nem ad tudósítást, mint a szerző írja: "nehogy parázsba nyúljak."

A szerző nem törekedett a teljességre, sem a tudományosságra. Hangulatos, élvezetes olvasmányt kívánt adni olvasói kezébe. Ez sikerült.

***

HORVÁTH ISTVÁN LOVAS-ÉLET TOLNA MEGYÉBEN

Ajánlhatnám e értőbben, magasabb hőfokon a néhány napja kezembe került gyönyörű könyvet, képes albumot, mint azt Váci Ernő szaklektor tette 2000-ben, Szent György napján? Így:

"A megyei vezetés a tolnai gyöngyszemek értő felkarolásával, jövőbe tekintő előrelátásával, fundamentális értéket halmoz. E sorozatban hézagpótlóan különleges rangú a megye lovasmúltjának rendszerezése, jelenének értékelése és a jövő alapozásának tudatosítása - eukonform patentokkal, sajátos tájegységi különlegességekkel, turisztikai vonzerővel..."

... A szerzőről! Sorsadta szerencsém, hogy a palánki iskola padjait együtt koptathattam egy igazi lópiszterrel, aki génjeibe kódoltan hozta a lóértés tehetségét, különleges kitartással egyetemi szintig pallérozta elméleti tudását, és több évtizedes gyakorlattal bizonyította hitének igazát - a tolnai tájegység lovaskultúrájának magasztosságát...

... A lokálpatrióta hittel és hitelességgel összeállított dolgozatot - az olvasóknak ajánlom, és részükről is megelégetten megköszönöm a zárófejezetben anonim vallomástevő Horváth István barátomnak, Váczi Ernő."

***

SAMAY LÁSZLÓ FEJEZTEK DUNASZENTGYÖRGY TÖRTÉNETÉBŐL AZ ŐSKORTÓL NAPJAINKIG DUNASZENTGYÖRGY, 2000.

A fenti tanulmány 2000-ben jelent meg a dunaszentgyörgyi Kulturális- és Sport Alapítvány kuratóriuma kiadványaként 150 példányban.

Megjelenését nagy várakozás előzte meg, hiszen a község történetéről igen kevés az írásos dokumentum a könyvtárakban.

Samay László a XVIII. fejezetben rövid áttekintést ad a település természetföldrajzi adottságairól, a helységnév eredetéről, majd kronológiai rendben ír a történésekről a római kortól napjainkig. A tanulmányt a ref. templom történetével zárja.

Reméljük, a vázlatos áttekintés egyes fejezetei későbbi kutatások során bővülnek, kiegészülnek, hiszen a 46 oldalnyi terjedelem csak az érdeklődés felkeltésére elég.

Hiányolom a felhasznált irodalom jegyzékét (nem pótolják a lapalji hivatkozások) és a meglévő anyag alapján készített kronológiát. (S.L. a dunaszentgyörgyi iskola tanára, doktori vizsgára készül.)

***

CSÖGLEI ISTVÁN A PAKSI ATOMERŐMŰ TŰZOLTÓSÁG KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE AZ EZREDFORDULÓIG KIAD.: ATOMIX KFT., PAKS 2001.

Bár lenne minden szakmának, hivatásnak olyan elkötelezett és felkészült tagja, mint a Tolna megyei Tűzoltóságnak.

Csőglei István aktív és nyugdíjas korában is, immár 30 éve kutatja a tűzoltóság történetét, s munká-

ja eredményeként jelent meg 10. kötete a fenti címmel. Ő írta meg a paksi tűz elleni védekezés 100 évét is (1874-1974.), mely megtalálható a könyvtár helytörténeti gyűjteményében.

Az új könyv már színes fényképekkel illusztrált, s a történeti áttekintésen túl tartalmazza az új szabályzatokat, bemutatja a legkorábbi felszereltséget, s naprakész az állomány bemutatásával is.

***

A PAKSI JUBILEUMI MISE CD-N

Egy esztendeje, 2000. augusztus 20-án csendült fel a Jézus szíve templomban Károly János zenetanár Paksi Jubileumi Miséje. Az évfordulóra megjelent a zenemű CD-n is.

Az öt tételes latin mise történetéről a szerző, Károly János szólt. Hosszú évekkorábban, a Paksi Vegyeskar karnagya volt, egy német vendégszereplésen felkérték a kórust egy mise előadásra. Nem volt teljesen kész, előadható mise a kórus repertoárjában, az akkori időkhöz képest az is "csoda" volt, hogy egyházi műveket tudott a vegyeskar, lopva tanította ezeket a tanár úr. Hiányzott viszont az Agnus Dei (Isten báránya) tétel, e nélkül pedig lehetetlen előadni a misét. Arra nem volt idő, hogy a kórus megtanulja frissen komponált tételt, ezért Károly János szólóra, a lányának írta meg. Átütő sikert aratott az előadás, azután itthon a fiókban porosodott kottája. Tavaly egy véletlen vetette elő a tanár úrral, az utcán találkozott Gutai István népművelővel, a millenniumi emlékbizottság tagjával, aki panaszkodott, nincs igazán értékes, eredeti paksi alkotás a millenniumi programban. Félig tréfából ajánlotta fel Károly János a már csaknem elfeledett művet,

Gutai István azonban szerencsére komolyan vette, így már Károly János is, végtére is, mint mondta "Paks megér egy misét!" Az ötlet mellé állt Bagdy László alpolgármester, az önkormányzat száz-ezer forinttal támogatta a mű bemutatóját, hiszen ahhoz egy rangos kórus szükségeltetett. A hiányzó százezret pedig volt dunakömlődi tanítványa, az Arany nád Kft. tulajdonosa, Kovács Sándor ajánlotta fel, így jött létre a tavalyi bemutató a Tomkins Együttes előadásában.

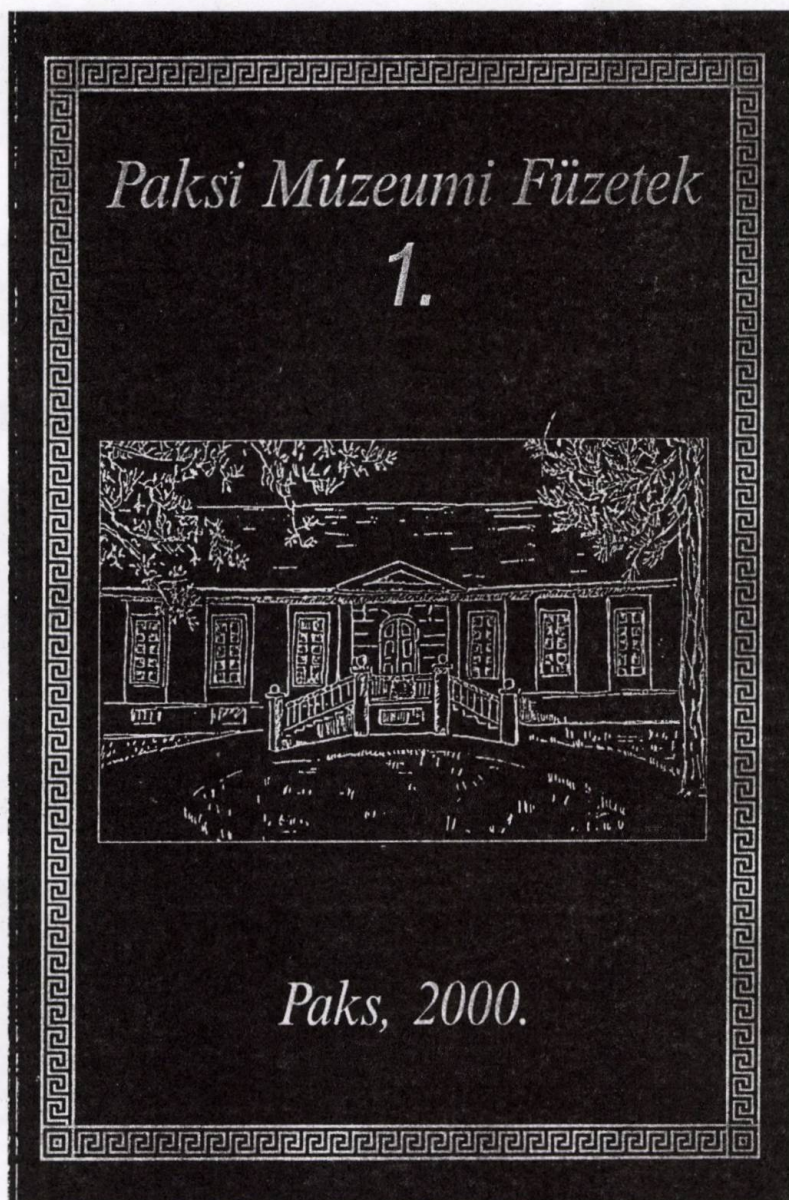
Károly János 1944-ben született Csurgón. Felmenői 1738 óta kán-

torok, zenetanárok. Felsőfokú tanulmányait Kaposváron a Tanítóképzőben és Pécsen a Tanárképző Főiskola ének-zenei szakán végezte. Elvégezte a Felsőfokú Karnagyképzőt is. 1974 óta a Paksi Művészeti Iskola zongoratanára.

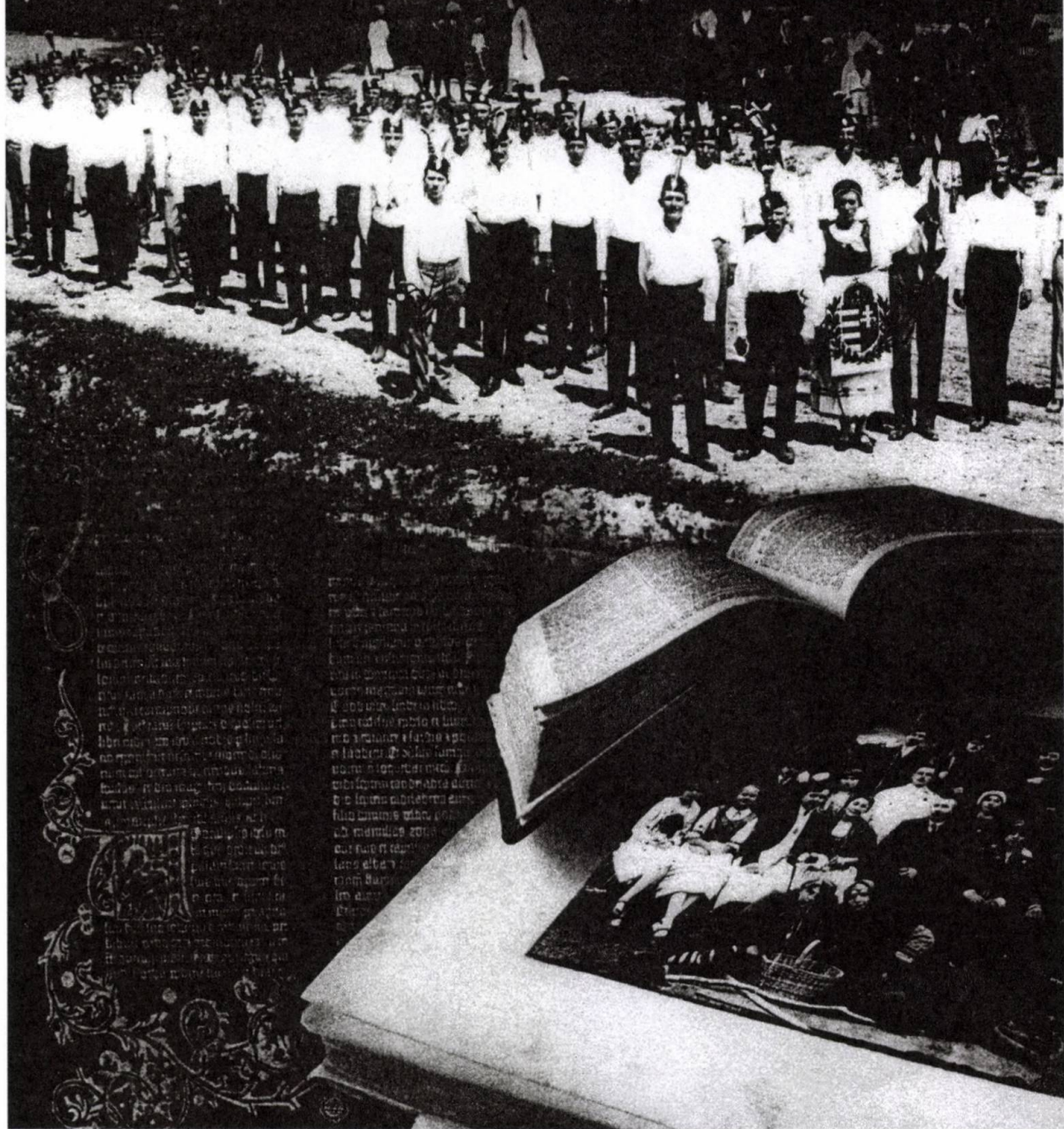
A CD-t a Szörényi Bt. készítette el, nem véletlenül, hiszen Szörényi Örs a tanár úr leányának férje. A felvétel a mű kibővített változata, a mise hét tétel: Kyrie, Glória, Credo, Sanctus Benedictus, Agnus Dei, Ave Maria (tercsett) és Ave Maria. A lemez tartalmazza a tanár úr leányának idén májusi esküvőjére komponált Nászindulót

is. A hangfelvétel a neves kórusokból összeállított Attila Kórus közreműködésével készült, vezényel Drucker Péter (aki szintén a tanár úr veje). Szólót énekel: Drucker Péter (Kyrie), Károly Katalin (Agnus Dei), a tercettet pedig Károly Katalin, Császár Andrea és Károly Ágnes. Orgonán kísér Gupcsó Gyöngyvér. A CD kereskedelmi forgalomban nem lesz kapható, az 1000 példány promóciós célra készült, az érdeklődők megvásárolhatják a polgármesteri hivatalban 2001 forintért.

■ *Herczeg Ágnes*

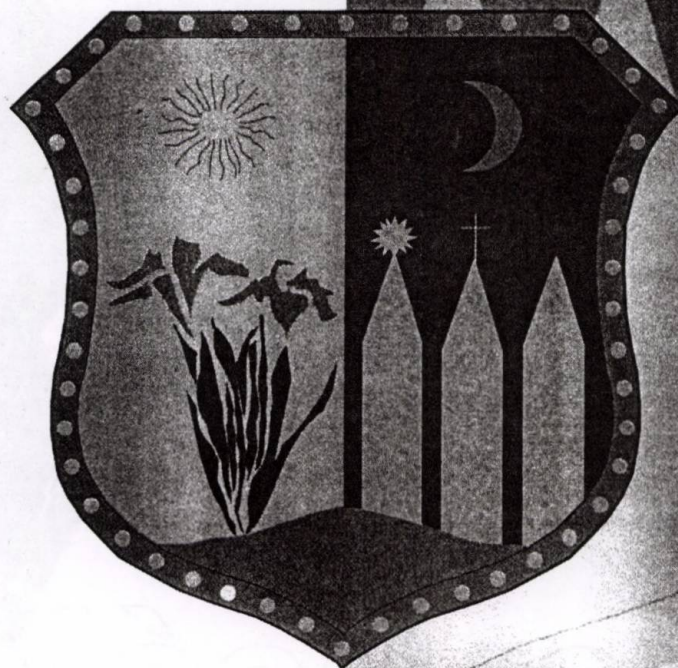

Szemelvények Sárszentlőrinc múltjából

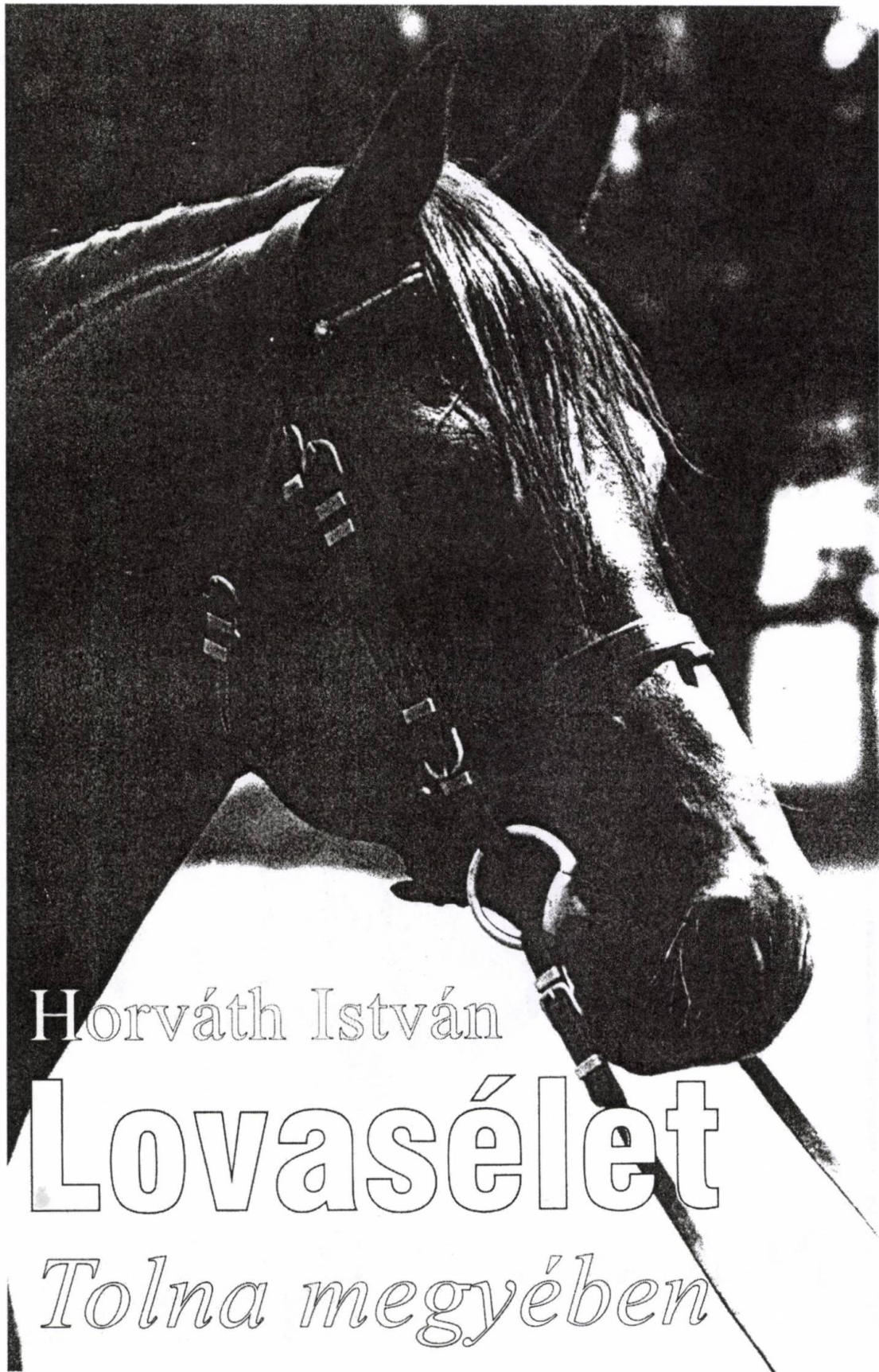

DOBRI ISTVÁN

A mi
településünk

N A G Y D O R O G

Horváth István

Lovasélet

Tolna megyében

Fejezetek Dunaszentgyörgy történetéből az őskortól napjainkig

SAMAY LÁSZLÓ

*"Ez a tűz ől is, nem csak melegít.
Ezt a tüzet nem viheti vissza
aki hozta.
Itt lobog, vagy szendereg.
A gondjainkra bízva."*

Zsiray

Csőglei István

A PAKSI ATOMERŐMŰ TŰZOLTÓSÁG

**KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE
AZ EZREDFORDULÓIG**

Olvasói levél

Igen tisztelt Főszerkesztő Úr!

Július 31-én az Atomerőmű Rt. vendégeként kezembe került a Paksi Tükör, amely magas irodalmi színvonalánál fogva kellemes meglepetésként hatott.

Ám elő szokott fordulni, hogy az örömben öröm vegyül. Ez persze jelen esetben nem a szerkesztésre vonatkozik, hanem Somay László úrnak a Sárköz és a Duna-mente boszorkányai című cikkére. Arra kérem Önt és a cikk íróját, hogy ne vegyék okvetetlenkedésnek az alábbi észrevételemet.

Abból indulhatok ki, hogy kíváncsivá tett a cikk címében szereplő téma, ugyanis nem kevesebbről van szó, mint hogy 1987-ben a Tolna megyei Levéltár kiadásában - Tanulmányok Tolna megye történetéből XI. kötetében - bő terjedelemben megjelent a "Boszorkányperek Tolna megyében" című tanulmányom. Abban a reményben láttam neki Somay László úr cikkének elolvasásához, hogy kiegészíthetem az e tárgyban szerzett eddigi ismereteimet. Az embert érik néha csalódások...

Saját kutatási eredményeim köszöntek vissza. Igaz, hogy egy zárójelben megjelent a nevem és a tanulmányom címe, de a szekszárdi levéltárban őrzött peres aktákat úgy adja közre, mintha azokat a nehezen olvasható kihallgatási, tanúvallatási és ítélethirdetési latin nyelvű aktákat ő forgatta volna kezében, és fordította volna le magyarra. Ezen kívül a cikkében közölt illusztrációkat is tőlem vette át.

Úgy gondolom, hogy Somay László úr még fiatal ember, akinek még nincsenek megfelelő tapasztalatai arra vonatkozóan, hogy más dolog egy önálló levéltári kutatásra épülő tanulmány, és megint más egy szerző könyvének vázlatos ismertetése. Éppen ezért mint fiatalabb kollégámnak javasolhatom (túl vagyok a hetvenen), hogy nem szégyen egy cikk legelején legalább egy mondat erejéig megemlíteni, hogy ebben a témában már 1987-ben megjelent egy alapvető tanulmány, s az arra ösztönözte Önt, hogy további kutatási eredményekkel gazdagítsa a Tolna megyei boszorkányperekből levonható tanulságokat.

Mint idősebb kolléga ajánlom Somay László úrnak tanácsaim megszívvelését, már csak azért is, mert könnyen érheti az a vád, hogy idegen tollakkal ékeskedik, márpedig ez ugye Önt is bántaná.

Kedves Főszerkesztő úr, kívánom, hogy az eddigi energiával és magas színvonalon szerkessze és írja (Hej, halászok, halászok...) a folyóiratot. El tudom képzelni, hogy Dr. Szilágyi Miklós a szekszárdi Wossinsky Mór Múzeum hajdani igazgatója, a Néprajzi Múzeum osztályvezetője, a folyami halászat kutatója szívesen olvasná az egész cikksorozatát.

Tiszteletreméltó munkájához erőt, egészséget kívánok !

Szekszárd, 2001. augusztus 14.

Dr. Szilágyi Mihály
Szekszárd, Lehel u. 6.

Akik átúszták a Dunát

Név	Rajtsz.	Város	Kor	Név	Rajtsz.	Város	Kor
Adorján Barna	375	Paks	24	Bihácsi Lajos	384	Száhalombatta	31
Adorján Tamás	626	Paks	16	Bimbó János	053	Kecskemét	54
Agócs András	747	Paks	34	Birkás István	555	Dunaszentgyörgy	18
Angyal János	450	Paks	36	Birkás József	554	Paks	43
Antal Ágnes	608	Paks	20	Blatt József	428	Paks	34
Antal Ildikó	607	Paks	18	Blatt Kristóf	427	Paks	7
Antal László	609	Paks	18	Boa András	680	Paks	45
Appelshoffer János	627	Paks	18	Boa Attila	681	Paks	11
Árokszállási Zoltán	569	Paks	17	Boa Róbert	682	Paks	11
Bachmann Lipót	331	Paks	40	Bogád Judit dr.	327	Környe	58
Badics Barnabás	704	Paks	11	Boldog Ferenc	501	Dunaföldvár	46
Badics Csaba	705	Paks	34	Boldog Viktor	502	Dunaföldvár	20
Bagdy László	673	Paks	61	Bor Alexander	634	Paks	12
Bajor Gábor	356	Paks	45	Bor Imre	635	Paks	37
Bakó Györgyi	615	Paks	25	Borbély János	581	Paks	22
Baksa Tamásné	004	Paks	35	Boros Gergely	514	Paks	17
Balázs Csaba	077	Paks	20	Boros Júlia	344	Budapest	16
Balázs István	322	Paks	42	Boros László	346	Budapest	45
Balázs Viktor	531	Paks	17	Boros Mária	345	Budapest	19
Balázs Zoltán	558	Paks	15	Böjtös Tibor	559	Paks	16
Balczer Gyula	362	Paks	53	Bús Ernő	252	Üllés	42
Balogh Csaba	743	Paks	21	Bükkösdői Csaba	679	Pécs	25
Balogh László	632	Paks	58	Büttl Gábor	424	Paks	13
Bán Ágnes	417	Paks	32	C.Szabó István	033	Paks	46
Baracska Noémi	642	Pécs	15	C.Szabóné Kocsiczki Ilona	034	Paks	44
Bartha János	737	Paks	16	Címmer Roland	672	Paks	21
Becs Ferenc	481	Paks	43	Cziczzer János	598	Paks	39
Bede Árpád	256	Paks	35	Czobor Eszter	409	Budapest	31
Beleznak Krisztián	398	Paks	20	Cseh Attila	645	Paks	39
Bence Roland	405	Paks	22	Cseh Nikolett	646	Paks	17
Benedeczki József	480	Paks	63	Csépányi B. László	509	Dunaszentgyörgy	21
Benedeczky Sándor	595	Paks	16	Csepregi János	647	Paks	46
Benke Roland	685	Paks	20	Csepregi János ifj.	648	Paks	21
Benke Viktor	614	Paks	16	Csibi Máté	591	Paks	19
Berki Tamás	549	Paks	20	Csipszer Bertalan	758	Paks	10
Bertalan Bianka	376	Paks	11	Csipszer Csaba	068	Paks	33
Bertalan István	377	Paks	37	Csipszer János	066	Paks	36
Beszterczán Beáta	530	Paks	16	Csipszer Jánosné	067	Paks	47
Betleheni Szabolcs	435	Paks	28	Csorba János	557	Paks	32
Bézi Sándor	430	Paks	66	Dargainé Fenyves Alíz	565	Tatabánya	26
Bézi Sándorné	429	Paks	51	Darnai András	366	Paks	17

Név	Rajtsz.	Város	Kor	Fritz Ferenc	571	Paks	37
Darnai Gábor	534	Paks	14	Fritz József	720	Paks	52
Daróczy Balázs	470	Paks	18	Fritz Márta	714	Paks	16
Decsi Béla	038	Paks	31	Fritz Zoltán	717	Paks	14
Demeter Károly	392	Paks	50	Garas János	520	Gyulakeszi	27
Demeter Norbert	391	Budapest	26	Garay Miklós	372	Paks	54
Demeter Virág	393	Paks	18	Gaug László	592	Paks	34
Dobrovics Róbert	002	Paks	17	Gazdag Gábor	506	Paks	27
Doma Ágnes	016	Paks	11	Gazdag István	649	Paks	42
Doma Árpád	332	Paks	47	Gergely Marianna	439	Paks	16
Doma Árpád	337	Paks	23	Gomba Dániel	563	Paks	16
Doma Árpádné	334	Paks	46	Gonda Anikó	556	Paks	24
Doma Gábor	335	Paks	18	Gosztonyi Réka	536	Paks	27
Doma Julianna	333	Paks	21	Gosztonyi Zsolt	329	Paks	25
Dorogi Bertalan	585	Tatabánya	27	Göttli Attila	374	Paks	13
Dömötör András	548	Paks	20	Göttli József	373	Paks	49
Dömötör Andrea	336	Paks	21	Grisbauer Éva Mária	003	Németország	15
Dömötör Attila	402	Paks	21	Gungl Ildikó	368	Paks	22
Dömötör Zoltán	401	Paks	21	Gyenei Mihály	312	Dunaújváros	45
Eisenberger Sándor	086	Paks	24	Gyökös Zoltán	347	Paks	18
Eisenberger Tamás	085	Paks	7	Györki Mihály	437	Paks	46
Ékes Csongor	519	Paks	18	Gyulai Ilona	024	Paks	42
Enyedi Csaba	686	Paks	23	Gyulai Ilona ifj.	081	Paks	18
Falusi Mihályné	104	Paks	43	Gyulai János	023	Paks	56
Farkas Lajos	742	Keszthely	41	Gyulai János ifj.	082	Paks	14
Farkas László dr.	674	Szekszárd	46	Haaz Éva	711	Paks	25
Farkas Norbert	045	Paks	17	Haaz Imre	431	Paks	50
Farkasdi Sándor	668	Paks	35	Haaz János	713	Paks	50
Fehér Imre	106	Paks		Hajdú János	323	Paks	49
Fehér Tibor	544	Pécs	33	Halász Herman	539	Paks	13
Fehér Tibor dr.	543	Paks	59	Hanol Balázs	661	Paks	13
Fehér Zoltán	325	Paks	25	Hanol Ferenc	432	Paks	41
Fejes Róbert	582	Paks	22	Hanol Ferencné	662	Paks	42
Fekete Csongor	030	Paks	17	Hanol Pál	655	Paks	20
Fenyvesi Ferenc	566	Gerjen	33	Házer Fruzsina	313	Paks	17
Fenyvesi József	526	Paks	45	Hegedűs István	533	Paks	16
Fenyvesi Judit	529	Paks	17	Hegedűs Zsigmond	593	Paks	47
Fenyvesi Réka	528	Paks	8	Heicinger Zoltán	652	Paks	16
Finta Gergely	354	Paks	17	Herczeg József	371	Paks	54
Flaisz Tímea	396	Paks	24	Herger Attila	550	Paks	17
Fodor Gabriella	059	Paks	23	Herman Krisztina	017	Paks	17
Fodor Melinda	060	Paks	21	Herman Zoltán	353	Paks	44
Forster Róbert	755	Paks	26	Hesz Attila	028	Paks	23
Fost Krisztina	359	Budapest	54	Hesz István	716	Paks	45
Főfai Sándor	587	Szekszárd	40	Hesz Zoltán	512	Paks	18
Frast Ákos	314	Paks	14	Hingl Ferenc	518	Paks	25
Frigyesi Kristóf	358	Paks	17	Hingl Zsolt	553	Paks	23
Fritz Ferenc	049	Paks	17	Hirsch Márk	001	Paks	12

Név	Rajtsz.	Város	Kor	Név	Rajtsz.	Város	Kor
Hirt Gábor	352	Paks	15	Kern András	093	Paks	24
Hirt János	032	Paks	34	Kern József	624	Paks	20
Hirt József	351	Paks	40	Kern Margit	040	Paks	64
Hlavathy Andrea	453	Budapest	18	Kern Sándor	092	Paks	62
Hoós László	403	Paks	63	Kern Zoltán	063	Paks	30
Hoós László	583	Paks	37	Keszegh András	527	Paks	25
Hornyák László	590	Paks	38	Keszegh Tamás	718	Paks	23
Hornyánszki János	580	Paks	28	Kilián Imre	419	Helenfa	41
Horváth Bence	600	Paks	12	Király Anna	574	Paks	13
Horváth Éva	734	Szekszárd	17	Király Gyula	573	Paks	48
Horváth Gergő	408	Paks	14	Király Kata	594	Paks	15
Horváth István	259	Géderlak	43	Kis Zoltán	575	Paks	20
Horváth István	613	Paks	36	Kismihók Andrea	071	Csorna	16
Horváth István ifj.	260	Géderlak	20	Kismihók Erika	070	Csorna	12
Horváth János	735	Szekszárd	46	Kismihókné Hotz Hilda	069	Csorna	42
Horváth László	452	Paks	20	Kiss Adrián	052	Paks	15
Horváth László	503	Paks	43	Kiss Gábor	748	Paks	33
Horváth Miklós	599	Paks	39	Kiss Kálmán dr.	538	Miske	
Horváth Szilárd	338	Paks-Dunakömlőd	22	Kiss Krisztina	749	Paks	29
Horváth Tamás	601	Paks	34	Kiss Miklós	537	Paks	28
Hosnyánszki Rita	308	Tengelic	17	Kiss Tamás	265	Paks	23
Hosnyánszki Tamás	321	Paks	14	Kiss Viktor	087	Paks	16
Hosszú István	097	Paks	41	Kiss Zoltán	340	Paks	48
Hosszú Nóra	098	Paks	13	Kiszli András	348	Paks	15
Hum János	420	Paks	23	Kiszli Ferenc	349	Paks	45
Hum László	301	Paks	43	Kisziné Sütő K.	350	Paks	45
Hum Mihály	320	Paks	17	Kleim Zsolt	654	Tolna	36
Igaz Máté	266	Géderlak	12	Koleszár Zoltán	547	Paks	29
Imre István	048	Paks	17	Koósz Jánosné	039	Paks	60
Imre Zsolt	467	Paks	15	Kopfer Gábor	562	Paks	37
Jantner Csaba	050	Paks	25	Korpás Gábor	739	Paks	18
Jelencsik Zsolt	511	Paks	21	Korvin Tibor	472	Paks	43
Jilling János	535	Paks	17	Kovács Attila	757	Dunaföldvár	29
Jobbágy Csaba	035	Paks	26	Kovács Balázs	631	Paks	27
Jobbágy Gyula	043	Paks	30	Kovács Gábor	426	Ajka	25
Jobbágy Gyuláné	042	Paks	47	Kovács Gábor	689	Paks	38
Kálai Attila	463	Paks	12	Kovács György	057	Paks	36
Kápolnás Péter	046	Paks	18	Kovács Imre	462	Paks	45
Kappelmayer János	460	Paks	43	Kovács István	468	Paks	22
Kappelmayer Tamás	461	Paks	15	Kovács Jenő	367	Paks	18
Kasó Tibor	484	Paks	20	Kovács Márton	058	Paks	10
Kasza Menyhért	715	Paks	26	Kovács Sándor Jenő	251	Ordas	24
Kaszás Kálmán	382	Paks	32	Kovács Tibor	055	Paks	35
Katona Imre	339	Paks	20	Kovács Zsuzsanna	425	Paks	14
Kazal Krisztián	464	Paks	15	Kováts Gergely	719	Paks	22
Kelemen Balázs	740	Simontornya	18	Kozma Krisztina	031	Paks	35
Keller János	524	Paks	17	Kozma Sándor	723	Paks	27

Név	Rajtsz.	Város	Kor	Név	Rajtsz.	Város	Kor
Körmöczi Ágnes	021	Paks	19	Molnár András	729	Madocsa	26
Körmöczi Zoltán	022	Paks	43	Molnár Dóra	579	Paks	13
Kőrösi Gábor	532	Szekszárd	19	Molnár György	578	Paks	42
Kőrösi Tamás	326	Szekszárd	25	Molnár Klára dr.	091	Paks	56
Köröszötös András	084	Paks	57	Molnár Mária	005	Paks	13
Köröszötös József	669	Paks	31	Molnár Réka	516	Szekszárd	13
Kramarik Géza	027	Paks	46	Morgen Ferdinánd	656	Paks	10
Krasznai Ivánné dr.	478	Paks	56	Morgen Frigyes	413	Paks	43
Krausz Konrád	746	Paks	17	Mócsi Tibor	047	Paks	17
Kriszner Zoltán	683	Paks	19	Mukli Petra	390	Paks	19
Krizsán Györgyi	744	Paks	17	Mukli Renáta	546	Paks	17
Kródi János	062	Paks	31	Müller Zoltán	324	Paks	25
Kungl Zsolt	513	Paks	16	Nagy Ágnes	596	Paks	26
Kunner Balázs	317	Paks	18	Nagy Gabriella	618	Budapest	25
Kutas Attila	684	Paks	31	Nagy István	054	Paks	48
Lacza Attila	438	Paks	20	Nedók Pál	653	Szekszárd	37
Lacza Attila	666	Simontornya	43	Nemes Emília	008	Paks	41
Lacza Balázs	754	Paks	15	Németh Anna	258	Géderlak	15
Lacza Csaba	753	Paks	41	Németh Bálint	422	Paks	63
Lacza Gábor	564	Paks	16	Németh Bálintné	421	Paks	56
Lacza Péter	675	Paks	23	Németh Bernadett	677	Paks	19
Lacza Veronika	667	Simontornya	11	Németh Enikő	678	Paks	17
Lakner Gábor	378	Paks	26	Németh István	257	Géderlak	17
Lányi István	508	Paks	13	Németh István	262	Géderlak	48
Laszlóczy András	721	Paks	33	Nepp László	025	Paks	15
Laszlóczy László	722	Paks	9	Nepp Zsolt	026	Paks	16
Leber János	394	Paks	18	Nickl János	728	Paks	26
Ledneczki András	365	Vaskút	12	Nikl Ferenc	572	Paks	38
Ledneczki György	570	Paks	45	Nyárádi Hajnalka	604	Szekszárd	21
Ledneczky József	589	Paks	46	Nyíri László	584	Paks	16
Ledneczky Mihály	099	Paks	51	Oláh Barnabás	411	Paks	10
Legeza Erika	014	Paks	22	Oláh Csaba	383	Paks	28
Lehmann József	310	Paks	39	Oláhné Müller E.	412	Paks	35
Lehmann József Ifj.	309	Paks	14	Osztermájer Ferenc	415	Paks	54
Leidol János	741	Paks	28	Osztermájer Mónika	414	Paks	26
Lénárt Imre	423	Paks	24	Örvös Ferenc	012	Paks	45
Lénárt Zsolt	619	Paks	28	Örvösné Feil Mária	013	Paks	43
Lichosg Róbert	357	Paks	17	Ózse Petra	637	Paks	16
Lippai Zoltán	505	Paks	44	Pach Ferenc	400	Paks	36
Lóczy János	364	Paks	44	Pach Zsófia	399	Paks	12
Lukács Mária	517	Paks	25	Paczolai Attila	263	Paks	32
Magyar Zoltán	636	Paks	19	Paczolay Győző	545	Paks	27
Mandl Zoltán	659	Szentendre	38	Pálfi Gábor	625	Paks	21
Maracsik Kálmán	706	Paks	34	Pálfi Katalin	416	Paks	37
Máthé Barabássy Attila	576	Jászberény	29	Pálmai István	504	Paks	50
Merkl Gábor	319	Paks	20	Pálos Péter dr.	328	Környe	58
Mészáros Tamás	588	Paks	17	Pámer Zoltán	100	Paks	49

Név	Rajtsz.	Város	Kor	Név	Rajtsz.	Város	Kor
Pámer Zoltán ifj.	101	Paks	23	Sárközi Róbert	074	Tolna	18
Papp Dániel	724	Paks	17	Sass Gergő	305	Paks	16
Pataki László dr.	061	Ozora	51	Sass Marcell	303	Paks	15
Pázmány Márk	076	Paks	7	Scheffer István	433	Paks	40
Pázmány Tibor	075	Paks	31	Schmidt Attila	709	Paks	18
Péger Ferenc	103	Paks	62	Schmidt Csaba	515	Paks	17
Péger József	486	Paks	54	Sey Erik	436	Paks	28
Peresztegi József	306	Paks	49	Sey László	568	Paks	55
Peresztegi László	307	Paks	44	Simáné Györi Éva	041	Paks	40
Pesthy Endre	712	Paks	34	Simiakis Amália	630	Paks	29
Pilisi Csaba	552	Paks	23	Sólya Sándor	355	Paks	19
Podrogya Andrea	459	Paks	16	Solymosi Csaba	525	Paks	17
Póth Gábor	540	Szekszárd	29	Somodi Csaba	471	Paks	18
Prantner Árpád	551	Paks	16	Somodi Mónika	006	Paks	24
Prantner József	606	Paks	15	Somorács Norbert	727	Paks	11
Prancz Zoltán	633			Spiesz József	018	Paks	44
Princz András	264	Gödöllő	46	Spiesz Józsefné	019	Paks	40
Prókai Tamás	406	Egerszalók	23	Spiesz Tamás	020	Paks	18
Prónai Judit	029	Eger	21	Stadler Ferenc	079	Paks	58
Pupp József	037	Paks	27	Stadler Ferencné	080	Paks	52
Puskás Zoltán	523	Paks	25	Stadler Ferencné	080	Paks	52
Rab Péter	095	Hajdúböszörmény	32	Steinbach Antal	458	Paks	47
Rab Péterné	094	Hajdúböszörmény	32	Steinbach Bálint	457	Paks	15
Rácz Vilmosné	577	Paks	51	Steinbach Mátyás	456	Paks	17
Radnóti Gergely	671	Paks	24	Steinbach Sára	455	Paks	13
Radnóti István	665	Paks	46	Stellios Simiakis	620	Paks	32
Radnóti István	726	Paks	21	Stiener Ádám	473	Paks	38
Radnótiné Barna Éva	725	Paks	47	Stiener Ádámné	474	Paks	38
Rákai Attila	056	Kassa, Szlovákia	24	Stiener Bálint	476	Paks	13
Ranyhoczki András	657	Budapest	38	Stiener Csenge	475	Paks	10
Ranyhoczki Regina	658	Budapest	11	Sudár János	015	Paks	43
Reich Roland	090	Paks	10	Szabó Csaba	304	Paks	16
Reményi Veronika	311	Paks	17	Szabó János	541	Szekszárd	22
Rezicska János	261	Németkér	38	Szabó Kálmán	612	Budapest	34
Richter Zoltán	036	Paks	30	Szabó Pál	670	Paks	45
Ricskó Éva	760	Paks	32	Szakács János	088	Paks	17
Rósa Géza	404	Paks	59	Szakácsné Kapitány Krisztina	586	Szekszárd	35
Rósa Viktor	410	Budapest	33	Szakó Zoltán	078	Paks	24
Ruff Ferenc	745	Szekszárd	50	Szava László	603	Paks	20
Ruff Péter	730	Paks	19	Szebényi Béla	253	Kalocsa	44
Saáry Csaba	387	Budapest	29	Széles Adrián	560	Paks	16
Saáry Miklós	388	Paks	53	Széles Roland	561	Paks	15
Saáry Réka	385	Budapest	27	Szentes Jenő	434	Paks	28
Sáfrány Gyula	064	Paks	9	Szentkirályi Gábor	389	Paks	19
Sáfrány Gyuláné	065	Paks	32	Szepesházy Dóra	597	Gyöngyös	20
Sárközi Béla	072	Tolna	44	Siklósi Pál	465	Paks	47
Sárközi Dániel	073	Tolna	14	Szilágyi Zoltán	454	Paks	24

Név	Rajtsz.	Város	Kor	Név	Rajtsz.	Város	Kor
Sziráki László	660	Vác	38	Vági János	507	Dunaszentgyörgy	49
Szomor Péter dr.	102	Paks	59	Vajna Zoltán	676	Paks	21
Szőcs Péter	732	Paks	46	Varga Ákos Bence	316	Tárnok	9
Szőcs Teodóra	731	Paks	20	Varga Balázs	542	Paks	22
Szőke Larissza	487	Paks	40	Varga Éva	369	Paks	21
Szőke Viktor	488	Paks	16	Varga Gábor	315	Tárnok	40
Sztanóné Köröstyös Livia	011	Paks	27	Varga János	469	Paks	18
Szűcs Attila	254	Géderlak	25	Varga József	370	Paks	18
Tabák Péter	418	Paks	32	Varjas Gábor	567	Paks	26
Takács József	623	Paks	21	Varjú Béla	644	Paks	40
Takács Levente	628	Paks	17	Varjú Lilla	643	Paks	15
Takácsné Tóth Márta	622	Paks	47	Vasadi Márk	051	Paks	18
Takácsné Vicz Márta	363	Paks	30	Vass János	707	Paks	19
Tarnóczy Krisztián	407	Egerszalók	21	Vass Péter	602	Paks	20
Tell Róbert	733	Paks	19	Vass Zoltán	641	Paks	14
Theobold Péter	638	Paks	25	Vassné Fritz Margit	640	Paks	40
Theobold Zoltán	639	Paks	24	Vayer Zoltán	752	Paks	27
Tibai Sándor	479	Paks	24	Véhmann Ferenc	621	Paks	51
Tibay Ferenc	617	Paks	31	Vezér Krisztina	386	Budapest	27
Tibayné Feil Anita	616	Paks	29	Vida György	330	Paks	21
Till Barbara	105	Paks		Vida György	451	Paks	60
Till Viktor	395	Paks	18	Vida Lejla	736	Paks	16
Tillninger Nóra	521	Komló	28	Virgula András		Gyapa	32
Tillninger Zsófia	522	Komló	26	Virgula András	759	Paks	32
Tóth Gábor	605	Paks	16	Volf Ernő	688	Paks	41
Tóth József	751	Paks	30	Vöröss Endréné dr.	044	Paks	46
Tóth Krisztina	089	Paks	14	Vöröss Henrietta		Paks	15
Tóth László	255	Paks	66	Vucsák Lajos	611	Paks	37
Tóth Zoltán	710	Bonyhád	25	Vucsák Tamás	610	Paks	12
Tresz Attila	477	Paks	26	Weil Henrik	510	Paks	44
Trezaj István	318	Dunaszentgyörgy	21	Weisz Ágnes	360	Paks	17
Tulner Attila	466	Paks	34	Weisz József	083	Paks	32
Tumpek Imre	341	Paks	15	Weisz Mátvás	009	Paks	43
Tumpek Imre	343	Paks	38	Weisz Miklós	010	Paks	17
Tumpek István	302	Paks	35	Weisz Tamás	361	Paks	
Tumpek Orsolya	342	Paks	13	Weiszné	663	Paks	40
Turbucz Gábor	664	Paks	21	Whasz Attila	397	Paks	20
Újszászy József	701	Paks	48	Wolf Roland	650	Paks	13
Újszászy József ifj.	702	Paks	22	Wolf Ágnes	096	Paks	16
Újszászy Péter	703	Paks	17	Wolf István	651	Paks	41
Újváry Eszter	379	Budapest	15	Wolfné Bodor Márta	007	Paks	38
Újváry Zita	380	Budapest	13	Zádori József	629	Paks	26
Újváry Zoltán	381	Budapest	40	Zelei Lajos	756	Paks	53
Ulbert Miklós	708	Gyapa	18	Zsigó Erhart	483	Paks	14
Urbán László	687	Paks	27	Zsigó János	482	Paks	42
Útő Sándor	738	Kaposvár	46				

Paksi Tükör

tartalom

- 1 Barangolások múltban, jelenben
(S. Benke Éva)
- 3 Ecce homo
(Szabó Dezső)
- 9 Mivé lettél drága nyelvünk
(Vinnay István)
- 12 Paks felszínének kialakulása
(Vadász Pál)
- 25 Paksi költők versei
(Oláh Zoltán, Pataki Csaba, Szarka József,
Pfeiffer Ferenc, Bognár József)
- 29 Álmodok tűzzománcban
(Lovásziné Anna)
- 33 Kiadványaink
(Herczeg Ágnes)
- 41 Olvasói levél
(Dr. Szilágyi István)
- 42 Akik átúszták a Dunát

Címlapfotók: Beregyei Miklós

PAKSI TÜKÖR

Irodalmi-művészeti és helytörténeti szemle
VIII. évfolyam, 3. szám, 2001 szeptembere
Szerkeszti a szerkesztő bizottság
Felelős szerkesztő: Beregyei Miklós
Rovatszerkesztők:
Lovásziné Anna, Gyórfy József, Szabó Péter, Szarka József
Tördelés: Törökné G. Judit
Kiadja: a Jámbor Pál Társaság
Felelős kiadó: a JPT elnöke
Készült: PA Rt. Nyomda 2001/2159. sz.
Felelős vezető: Slonczki István
A szerkesztőség címe: Paks, Városi Könyvtár, Villany u. 1.
HU-ISSN: 1218-2109

